

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Кафедра фінансів та економіки**

**Наталія КРАУС, Катерина КРАУС
Валерій Осецький**

**РОБОЧИЙ ЗОШИТ
з дисципліни**

ІСТОРІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

СТУДЕНТА

(прізвище, ім'я, по батькові)

Факультет _____
Курс _____ група _____
Спеціальність _____

Київ 2022

УДК 330.8
К 78

Автори:

Краус Н.М., д.е.н., професорка, професорка кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка;

Краус К.М., к.е.н., доцентка, доцентка кафедри управління Київського університету імені Бориса Грінченка;

Осецький В.Л., д.е.н., професор, професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, заслужений працівник освіти України, академік АПН України.

Рецензенти:

Рамський А.Ю., д.е.н., професор, професор кафедри фінансів та економіки Київського університету імені Бориса Грінченка;

Манжура О.В., д.е.н., доцент, проректор Вищого навчального закладу Укоопспілки “Полтавський університет економіки і торгівлі”.

*Розглянуто та рекомендовано до друку на засіданні
кафедри фінансів та економіки
Протокол №14 від 03.11.2021 р.*

Краус Н., Краус К., Осецький В. Робочий зошит з дисципліни Історія економіки та економічної думки. – Київ: Printto, 2022. – 84 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	2
Тематичний план дисципліни.....	4
Програма навчальної дисципліни	5
ЧАСТИНА I. Тести вхідного контролю знань студентів.....	9
ЧАСТИНА II. Практичні завдання та методичні рекомендації щодо їх розв'язання	11
Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки. Господарство й економічна думка на етапі ранніх цивілізацій (до VIII ст. до н.е.).....	11
Тема 2. Господарський розвиток та економічна думка в період формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – XV ст. н.е.).....	17
Тема 3. Формування передумов виникнення ринкового господарства та їх відображення в економічній думці (XVI – перша половина XVII ст.)... 26	
Тема 4. Розвиток ринкового господарства в суспільствах Європейської цивілізації та його відображення в економічній думці (друга половина XVII – 60-ті рр. XIX ст.).....	35
Тема 5. Господарство та економічна думка країн Західної Європи на етапі монополістичного розвитку ринкової економічної системи (70-ті роки XIX ст. – початок XX ст.)	41
Тема 6. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)	45
Тема 7. Світове господарство та економічна думка на початку XX ст.	49
Тема 8. Тенденції розвитку національних економічних систем та основні напрями економічної думки в глобальному середовищі (50-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.)	53
Тема 9. Господарство та економічна думка України в умовах командно-адміністративної економічної системи та відновлення основ ринкової системи господарства (20-ті рр. XX ст. – початок XXI ст.)	61
ЧАСТИНА III. Модульні контрольні роботи.....	68
ЧАСТИНА IV. Порядок і критерії оцінювання знань студентів	76
Список рекомендованих джерел	83

ВСТУП

У системі економічних дисциплін “Історія економіки та економічної думки” займає одне з провідних місць, нагромаджуючи конкретні факти економічного розвитку окремих країн та аналізуючи конкретні погляди і теорії, які формувалися в різні епохи.

Історія економіки та економічної думки є складовою частиною економічної теорії, яка відноситься до навчальних дисциплін, що передбачені освітньо-професійною програмою бакалавра з Економіки.

Предметом дисципліни є господарський розвиток національних та світової економічної систем, його наукове осмислення в економічній думці.

Мета дисципліни: формування у студентів системи знань про сутність, характерні риси, закономірності, різноманітність форм прояву господарства країн світу та розвиток економічної думки в історичному минулому і сприяти становленню сучасного наукового світогляду студентів, розвитку їх як особистостей, професіоналів з глибоким розумінням соціокультурної й економічної ситуації, сучасних напрямів розвитку економічної думки.

Завдання: формування у студентів на основі розуміння загальних тенденцій історичного процесу вміння бачити довгострокову перспективу економічного розвитку, суть соціально-економічних процесів, які відбуваються в світі; розуміння закономірностей розвитку основних факторів виробництва і складання їх у сучасний оптимально-ефективний ринковий господарський механізм; сприяння розумінню сутності й історичних коренів різних цивілізацій; засвоєння економічних концепцій головних шкіл і напрямів економічної думки, наукових досягнень вчених-економістів; у збагаченні культури економічного мислення, оволодінні навичками критичного мислення; ознайомлення з принципами економічної політики й умінні розробляти пропозиції перспективного розвитку, які ґрунтуються на уроках історичного минулого.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати: предмет, методи, завдання історії економіки та економічної думки; категорії, поняття, історичні дати становлення і розвитку господарства країн світу та економічної думки; закономірності розвитку господарства країн світу та економічної думки в історичному аспекті; особливості розвитку господарства та економічної думки України.

вміти: застосовувати отримані знання для аналізу сутності соціально-економічних процесів в світовій та національній економіках; розуміти закономірності розвитку основних факторів виробництва для побудови оптимального ринкового механізму; визначати основні економічні концепції та напрями розвитку економічної думки; здійснювати самостійне критичне осмислення закономірностей розвитку господарства та економічної думки;

розробляти пропозиції перспективного розвитку, які ґрунтуються на уроках історичного минулого.

володіти наступними компетенціями:

Загальні компетентності (ЗК)
ЗК2. Здатність зберігати моральні, культурні, наукові цінності та примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)
СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.
СК3. Розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки.
СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.
СК5. Розуміння особливостей сучасної світової та національної економіки, їх інституційної структури, обґрунтування напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.
Нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання
РН2. Відтворювати моральні, культурні, наукові цінності, примножувати досягнення суспільства в соціально-економічній сфері, пропагувати ведення здорового способу життя.
РН3. Знати та використовувати економічну термінологію, пояснювати базові концепції мікро- та макроекономіки.
РН4. Розуміти принципи економічної науки, особливості функціонування економічних систем.
РН7. Пояснювати моделі соціально-економічних явищ з погляду фундаментальних принципів і знань на основі розуміння основних напрямів розвитку економічної науки.
РН9. Усвідомлювати основні особливості сучасної світової та національної економіки, інституційної структури, напрямів соціальної, економічної та зовнішньоекономічної політики держави.
РН21. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик економічних систем різного рівня, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Розподіл год. між видами роб.					
	денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		с.	м.к.	інд.	с.р.	
Змістовий модуль 1						
Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки. Господарство й економічна думка на етапі ранніх цивілізацій (до VIII ст. до н.е.)	6	2	2	-	-	2
Тема 2. Господарський розвиток та економічна думка в період формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – XV ст. н.е.)	6	2	2	-	-	2
Разом за змістовим модулем 1	14	4	4	2	-	4
Змістовий модуль 2.						
Тема 3. Формування передумов виникнення ринкового господарства та їх відображення в економічній думці (XVI – перша половина XVII ст.)	12	4	4	-	-	4
Тема 4. Розвиток ринкового господарства в суспільствах європейської цивілізації та його відображення в економічній думці (друга половина XVII ст. – 60-ті роки XIX ст.)	12	6	4	-	-	2
Разом за змістовим модулем 2	26	10	8	2	-	6
Змістовий модуль 3						
Тема 5. Господарство та економічна думка країн Західної Європи на етапі монополістичного розвитку ринкової економічної системи (70-ті роки XIX ст. – початок XX ст.)	10	4	4	-	-	2
Тема 6. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)	8	2	4	-	-	2
Тема 7. Світове господарство та економічна думка на початку XX ст.	10	4	4	-	-	2
Разом за змістовим модулем 3	30	10	12	2	-	6
Змістовий модуль 4.						
Тема 8. Тенденції розвитку національних економічних систем та основні напрями економічної думки в глобальному середовищі (50-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)	10	2	2	-	-	6
Тема 9. Господарство та економічна думка України в умовах командно-адміністративної економічної системи та відновлення основ ринкової системи господарства (20-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)	8	2	2	-	-	4
Разом за змістовим модулем 4	20	4	4	2	-	10
Підготовка і проходження семестрових контрольних заходів	30					
Усього годин	120	28	28	8	0	26

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки. господарство й економічна думка на етапі ранніх цивілізацій (до VIII ст. до н.е.)

Історія економіки та економічної думки як наука. Господарство як підсистема суспільства та об'єкт економічної науки. Предмет, методи та завдання курсу. Етапи і напрями розвитку історії економіки й економічної думки. Критерії періодизації господарського розвитку суспільства. Цивілізаційний підхід в дослідженні стадій господарського розвитку.

Форми господарства у первісному суспільстві. Економічна думка країн Давнього Сходу, Єгипту, Месопотамії. Цивілізація Шумеру. Особливості її господарського розвитку. Закони Хаммурапі. Трипільська культура в давній історії України.

Тема 2. Господарський розвиток та економічна думка в період формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – XV ст. н.е.)

“Осьовий час” та формування Східної і Західної цивілізацій. Економічна думка античного світу. Стародавня Греція. Платон, Аристотель. Стародавній Рим. Брати Гракхи, Варрон, Колумелла.

Особливості господарського розвитку доби середньовіччя. Пам'ятки суспільно-економічної думки. “Салічна правда”. “Капітулярій про вілли”. Економічні погляди каноністів. Хома Аквінський.

Економічний розвиток Давньоруської держави. Пам'ятки економічної думки. “Руська правда”, “Повість минулих літ”, “Повчання дітям” Володимира Мономаха. Галицько-Волинський літопис.

Змістовий модуль 2

Тема 3. Формування передумов виникнення ринкового господарства та їх відображення в економічній думці (XVI – перша половина XVII ст.)

Передумови формування ринкового господарства в суспільствах Європейської цивілізації. Роль Великих географічних відкриттів у первісному нагромадженні капіталу. Зародження мануфактурного виробництва, формування ринку праці. Меркантилізм. Історичні умови виникнення та етапи розвитку. Теорія грошового (С. Стаффорд, Г. Скаруффі) і торгового (Т. Мен, А. Монкретьєн) балансу. Економічна політика меркантилізму і сучасність.

Тема 4. Розвиток ринкового господарства в суспільствах Європейської цивілізації та його відображення в економічній думці (друга половина XVII – 60-ті рр. XIX ст.)

Основні закономірності розвитку ринкового господарства в країнах Європейської цивілізації. Буржуазно-демократичні революції, їх суть і значення для ринкового перетворення суспільства. Промисловий переворот. Формування інститутів ринкової економіки. Форми господарства:

мануфактура, фабрика, акціонерні товариства, домогосподарство.

Роль і місце держави в ринковій економіці. Виникнення класичної школи політичної економії. Зародження ідей класичної економічної теорії у працях В. Петті та П. Буагільбера. Критика меркантилізму. Школа фізіократів. Ф. Кене, А. Тюрго. Вчення фізіократів про чистий продукт, сутність капіталу, класову структуру суспільства. Проблема відтворення суспільного продукту в “Економічній таблиці” Ф. Кене.

Економічне вчення А. Сміта як перша спроба системного аналізу ринкової економіки. Теорія цінності. Вчення про розподіл праці. Дослідження проблем заробітної плати, прибутку, проблем відтворення. Д. Рікардо – економіст епохи промислового перевороту. Трактатування капіталу, заробітної плати, земельної ренти. Особливості ринкового господарства у Франції. Парцелярна система. Становлення економіки лихварського типу. Теорія трьох факторів виробництва Ж.Б. Сея. Ж.Б. Сей та Ф. Бастіа про ринкову економіку.

Завершення класичної політичної економії у працях Дж.С. Мілля. Формування ринкового господарства в Німеччині. Причини економічного відставання. Особливості промислового перевороту та становлення великої промисловості в Німеччині. Роль держави у формуванні ринкового господарства. Зародження системи національної політичної економії в Німеччині. Ф. Ліст про “індустріальне виховання нації”. Історична школа. Етапи розвитку та особливості дослідження національного господарства. Критика класичної школи. Ідеї інституціоналізму в концепціях представників історичної школи. Теорії державного регулювання економіки. Виникнення соціального напрямку в німецькій політичній економії. Марксистська економічна теорія. Основні проблеми “Капіталу” К. Маркса. Марксистизм і сучасність.

Змістовий модуль 3

Тема 5. Господарство та економічна думка країн Західної Європи на етапі монополістичного розвитку ринкової економічної системи (70-ті роки XIX ст. – початок XX ст.)

Нові тенденції у розвитку господарства. Перехід від системи вільної конкуренції до монополії. Структурні зміни в економіці. Зміни зовнішньої політики провідних держав. Економічна експансія. Маржиналістська революція та її зв’язок зі змінами у світовому господарстві. Австрійська школа граничної корисності (К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк).

Формування неокласичної традиції в політичній економії. Кембріджська школа. Економічна теорія А. Маршалла. Американська школа маржиналізму. Теорії “статистицизму” й “динаміки”, “граничної продуктивності” Дж.Б. Кларка.

Тема 6. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні (друга половина XIX – початок XX ст.)

Економічні передумови та сутність реформ 1848 р. та 1861 рр.. Основні напрями ринкового розвитку українських земель в другій половині XIX ст..

Завершення промислового перевороту, виникнення акціонерних товариств та монополій. Формування банківської системи господарства. Роль держави у регулюванні економіки. Колоніальний характер української економіки.

Особливості розвитку економічної думки в останній третині XIX ст. Вплив ідей німецької історичної школи на розвиток теоретичних досліджень в Україні. Марксистська течія в українській економічній думці. М. Зібер. Проблеми ринкового розвитку у працях І. Вернадського, С. Подолинського.

Київська психологічна школа. Економічні погляди М. Бунге та його послідовників. Становлення інституціональної наукової традиції в українській економічній думці. Формування неокласичного напрямку. Теорія цінності та економічної кон'юнктури М. Тугана-Барановського. Економіко-математичні дослідження Є. Слуцького. Місце української економічної думки в світовій економічній теорії.

Тема 7. Світове господарство та економічна думка на початку XX ст.

Завершення формування світового господарства. Нові явища в соціально-економічному житті провідних країн світу на початку XX ст. та посилення державно-монополістичних тенденцій, їх відображення в теоріях імперіалізму (Дж.А. Гобсон, Р. Гільфердинг, В.І. Ленін) та концепціях ринку недосконалої (Дж.В. Робінсон), монополістичної (Е. Чемберлін) та ефективної конкуренції Й.А. Шумпетера.

Світова економічна криза 1929–1933 рр. і її вплив на розвиток капіталістичних країн. Становлення різних систем макроекономічного регулювання. Виникнення кейнсіанства. Теоретична система Дж.М. Кейнса. Кейнс про причини порушення ринкової рівноваги. Економічна програма Кейнса. Державне регулювання економіки. Важелі державного впливу на економіку. Розповсюдження кейнсіанства і його особливості в різних країнах.

Німецький варіант реформування економіки. Примусова монополізація промисловості. Регулювання трудових відносин. Мілітаризація економіки і її роль в господарському відродженні Німеччини. Виникнення й загальна характеристика неолібералізму. Лондонська (Ф. Хайек), фрайбурзька (В. Ойкен, А. Мюллер-Армак, Л. Ерхард), паризька та чиказькі (М. Фрідмен) школи. Неоліберальні теорії державного регулювання економіки. Інституціональний напрям економічної думки як обґрунтування соціального контролю суспільства над економікою. Соціально-психологічний інституціоналізм Т. Веблена; соціально-правовий інституціоналізм Дж.Р. Коммонса; кон'юнктурно-статистичний інституціоналізм В. Мітчелла.

Змістовий модуль 4

Тема 8. Тенденції розвитку національних економічних систем та основні напрями економічної думки в глобальному середовищі (50–ті рр. XX ст. – початок XXI ст.)

Науково-технічний прогрес та його вплив на розвиток світової системи господарства. Інтернаціоналізація та інтеграційні чинники розвитку світової системи господарства. Основні напрями розвитку економічної думки у

повоєнний період. Кейнсіанство та кейнсіансько-неокласичний синтез. Поглиблення кризових явищ у 70–80-ті роки ХХ ст. та їх причини.

Криза неокейнсіанської макроекономічної теорії та стабілізаційної політики. Актуалізація неокласики в економічній думці. Неолібералізм та неоконсерватизм. Монетаризм як основна школа сучасної неокласики. Нео- та посткейнсіанство. Розвиток неінституціоналізму. Теорії трансакційних витрат та прав власності Р. Коуза. Концепції технологічного детермінізму. Теорія “стадій економічного зростання” В. Ростоу, концепції індустріального суспільства П. Дракера, Р. Арона, Дж. Гелбрейта. Футурологічні теорії Д. Белла, А. Тоффлера.

Тема 9. Господарство та економічна думка України в умовах командно-адміністративної економічної системи та відновлення основ ринкової системи господарства (20-ті рр. ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Нова економічна політика (неп). Методологічні дискусії 20-х рр. Теорія “довгих хвиль” М. Кондратьєва. Формування командно-адміністративної економічної системи. Спроба створити основи цілісної системи політичної економії соціалізму. Внесок українських економістів у розвиток економічної теорії. Розбудова національної економіки в умовах незалежності, її ринкова трансформація. Труднощі й прорахунки у формуванні національної моделі ринкового розвитку.

ЧАСТИНА I

ТЕСТИ ВХІДНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

1. *Історія Древнього світу починається з:*
  - a) кам'яного віку;
  - б) виділення людини із тваринного світу;
  - в) залізного віку;
  - г) бронзового століття.
2. *Головне джерело античного рабства:*
  - a) неспроможні боржники;
  - б) військовий здобич;
  - в) родини рабів;
  - г) засуджені злочинці.
3. *Поліс як суспільно-економічна структура з'являється в:*
  - a) Італії;
  - б) Фінікії;
  - в) Карфагені;
  - г) Греції.
4. *Латифундія являла собою:*
  - a) общинне господарство;
  - б) рабовласницьку плантацію;
  - в) маєток, що обслуговується працею колонів;
  - г) селянське господарство.
5. *Друга світова війна почалася нападом Німеччини в 1939 році на:*
  - a) Данію;
  - б) Чехословаччину;
  - в) Польщу;
  - г) Бельгію.
6. *Основною рисою політики "воєнного комунізму" у сільському господарстві було введення:*
  - a) відробіткової системи;
  - б) прибуткового податку;
  - в) продподатку;
  - г) продрозкладки.
7. *З перерахованих релігій світовою не є:*
  - a) буддизм;
  - б) християнство;
  - в) іслам;
  - г) даосизм.
8. *Перший метал, що опонувало людство:*
  - a) залізо;
  - б) олово;
  - в) мідь;
  - г) золото.
9. *В основі політики "воєнного комунізму" лежить ідея:*
  - a) зміцнення грошового обміну;
  - б) підйому ролі вільного підприємництва;
  - в) ліквідації товарного господарства;
  - г) введення "золотого стандарту".
10. *У чому полягає економічне значення великих географічних відкриттів?*
  - a) колоніалізм;
  - б) революція цін;
  - в) світовий ринок;
  - г) нові асортименти товарів.
11. *Періодизація історії економіки побудована на основі:*
  - a) цивілізаційних суперциклів;
  - б) піввікових циклів;
  - в) вікових циклів;
  - г) вірні всі відповіді.
12. *Яка з економічних шкіл з'явилася родоначальницею історико-економічної науки:*
  - a) класична політекономія;
  - б) інституціонально-соціологічна;
  - в) марксистська;
  - г) ордоліберальна.

13. Найбільш древні форми господарської діяльності людини зв'язані:
- а) з землеробством; б) зі скотарством;
 в) зі збиранням; г) з полюванням.
14. Яка із криз надвиробництва одержав назву "Великої депресії":
- а) криза 1825 р.; б) криза 1929–1933 р.;
 в) криза 1969–1971 р.; г) криза 1974–1975 р.
15. "План Маршалла" передбачав:
- а) формування механізму самооплатності відновлення європейської економіки;
 б) посилення обороноздатності Європи;
 в) погашення військових кредитів європейських країн;
 г) переважний розвиток аграрного сектора Європи.
16. Хто ввів формаційну теорію періодизації соціально-економічної історії?
- а) Ф. Аркуш; б) К. Бюхер;
 в) К. Маркс; г) П. Гильдебрандт.
17. Перший загальний поділ праці відбувся в епоху:
- а) палеоліту; б) мезоліту;
 в) неоліту; г) немає правильної відповіді.
18. Хто ніс військову повинність в античному суспільстві?
- а) раби; б) всі вільні чоловіки;
 в) найманці; г) жебраки.
19. Хто будував єгипетські піраміди?
- а) раби; б) вільні селяни;
 в) наймані робітники; г) воїни.
20. Переселенську політику в Росії здійснював:
- а) З.Ю. Вітте; б) В.Н. Коковцев;
 в) П.А. Століпін; г) М.Х. Рейтерн.
21. Де почалася світова економічна криза 1929–1933 рр.?
- а) у провідних країнах Західної Європи; б) у США;
 в) у країнах Азії; г) у Японії.
22. Хто вперше ввів до економічної науки термін "політична економія":
- а) Аристотель; б) Ф. Аквінський;
 в) Т. Мен; г) А. Монкрет'єн.
23. В якому році було проведено аграрну реформу в Російській імперії?
- а) 1865 р.; б) 1863 р.;
 в) 1851 р.; г) 1861 р.
24. Хто з мореплавців здійснив першу навколосвітню подорож?
- а) Христофор Колумб; б) Васко да Гама;
 в) Б. Діасом; г) Магеллан.
25. Представниками класичної політекономії є:
- а) А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Мілль; б) А. Монкрет'єн, Т. Мен, А. Сміт;
 в) А. Сміт, К. Маркс, Дж. Кейнс; г) Дж. Кейнс, П. Самуельсон.

ЧАСТИНА II ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

**ТЕМА 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки.
Господарство й економічна думка на етапі ранніх цивілізацій (до VIII ст.
до н.е.)**

Мета теми: розкрити роль історії економіки та економічної думки як науки, визначити її предмет, об'єкт і методологію; визначити особливості економічного розвитку стародавніх цивілізацій, їх вплив на формування і розвиток економічної думки.

Семінарське заняття 1

Питання для обговорення

1. Предмет історії економіки та економічної думки
2. Методи дослідження історії економіки та економічної думки
3. Етапи і напрями розвитку історії економіки та економічної думки
4. Критерії періодизації господарського розвитку суспільства

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Етапи господарської еволюції первісного суспільства і їх характеристика
2. Особливості господарського розвитку країн Давнього Сходу
3. Економічні погляди мислителів Давнього сходу
4. Трипільська культура в давній історії України

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Національна економіка		Експеримент	
Галузь економіки		Економічна концепція	
Ідеологія		Економічне вчення	
Економічний аналіз		Економічна думка	
Статистичний аналіз		Господарство суспільства	

Визначення

1. Конституційно, економічно й організаційно єдина система взаємопов'язаних галузей і сфер діяльності людей, які характеризуються відповідною пропорційністю, взаємозумовленим розміщенням на обмеженій державними кордонами території.

2. Сукупність підприємств і організацій, об'єднаних спільністю функцій, які вони виконують у системі територіального поділу праці.

3. Система концептуально оформлених уявлень, ідей і поглядів на політичне життя, яке відображає інтереси, світогляд, ідеали, умонастрої класів, націй, інших соціальних груп.

4. Розгляд і перевірка економічних теорій для впорядкування й організації даних і фактів у чіткій погляд на дійсність.

5. Цілісне розуміння економічної діяльності, дані які друкують уряди і фірми щоб дати характеристику економічної поведінки.

6. Вивчення економічних явищ за допомогою лабораторних досліджень.

7. Наука про використання людиною обмежених виробничих ресурсів для виготовлення різноманітних товарів та послуг і подальшого їх розподілу між людьми та групами суспільства з метою споживання.

8. Вчення, яке вивчає системи економічних і політичних відносин в їх єдності і взаємодії.

9. Наукове поняття, яке характеризує окремі сторони економічного явища.

10. Сукупність господарських одиниць, що взаємодіють, створюють та обмінюють матеріальні блага і послуги в рамках установленого конституційного середовища.

Завдання 2. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика критеріїв періодизації господарського розвитку за Б. Гільдебрантом, Ф. Лістом та В. Левитським

	Вчені економісти		
	Б. Гільдебрант	Ф. Ліст	В. Левитський
Критерії періодизації	1.	1.	1.
		2.	
	2.	3.	2.
	3.	4.	3.
		5.	

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Яким у сучасних умовах стає головне завдання науки?

- пізнання світу;
- передбачення наслідків втручання людини в оточуючий світ;
- надати молодому поколінню інформацію про наукові досягнення;
- допомогти людині краще жити.

2. Термін “цивілізація” при вивченні економічної історії переважно вживається у значенні:

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Вкажіть, які з методів характерні для економічної історії а які для історії економічної думки (поставте “+” в відповідних колонках)

Методи	Дисципліни	
	Економічна історія	Історія економічної думки
Статистичний		
Дедукції		
Історичний		
Каузальний		
Хронологічний		
Проблемно-тематичний		

Завдання 5. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Кам'яний вік		Палеоліт	
Латифундія		Вілла	
Патріархальне рабство		Протонеоліт	
Населення		Рід	
Мезоліт		Сім'я	
Рабство		Патріархальні відносини	
Деспотія		Товарне виробництво	

Визначення

1. Форма суспільного виробництва, за якої продукти виробляють не для власного споживання, а для обміну через купівлю-продаж.
2. Період у розвитку первісного суспільства, який включає у себе палеоліт, мезоліт, неоліт.
3. Епоха від 400–40 тис. р. до н.е., епоха в яку люди використовували найпростіші знаряддя праці.
4. (40–14 тис. р. до н.е.) епоха, в яку історичні зміни в природному середовищі. Відбулися кардинальні зміни у сфері виробництва знарядь праці.
5. Характеризується опануванням технології виробництва й обробки міді.
6. Взаємини між членами родинного колективу нащадків одного батька, що ґрунтуються на спільному виробництві та споживанні.
7. Перша в історії людства форма експлуатації, за якою основний виробник матеріальних благ – раб належав рабовласникові поряд із знаряддям виробництва.
8. Стан господарської діяльності, коли в умовах натурального господарства рабська праця не перетворилася на основу виробництва.
9. Група родичів спільного походження, мовою, ритуалами по батьківській чи материнській лінії і усвідомленим визнанням себе нащадками одного предка.
10. Група людей, що проживає на спільній території і перебуває у родинних відносинах або шлюбі.

11. Особлива форма політичного устрою, яка притаманна більшості Давньо східних країн.

12. Форма господарства у Римі, розміром 25–100 га, де працювало декілька десятків рабів.

13. Скотарське господарство, яке належало римській верхівці.

14. Природно-історична сукупність людей, яка формується і безперервно відтворюється як в процесі виробництва, так і самого життя.

Завдання 6. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика жителів Спарти (проставте “+” в відповідних колонках)

Характерні особливості	Жителі	
	Ілоти	Періски
Вільне населення		
Невільники		
Мали політичні права		
Володіли землею		

Завдання 7. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. *Вкажіть хронологічні рамки бронзового віку:*

- а) IV–III тис. до н.е. на Стародавньому Сході, а в Європі – III тис. до н.е.;
 б) III–II тис. н.е. на Стародавньому Сході, а в Європі – II тис. до н.е.;
 в) 900–500 рр. до н.е.; г) 500 р. до н. е. – початок нашої ери.

2. *Назвіть найбільше господарське досягнення Стародавнього Єгипту:*

- а) зрошувальна система землеробства; б) будівництво пірамід;
 в) виготовлення паперу; г) друкування монет.

3. *Яка держава набула найбільшого розквіту за царя Хаммурані (1792–1750 рр. до н.е.)?*

- а) Вавилонське царство; б) Шумер;
 в) Ніппур; г) Стародавній Єгипет.

3. *До країн класичного рабства належить:*

- а) Греція; б) Китай;
 в) Вавилон; г) Індія.

4. *Східне рабство виникло у:*

- а) IV тис. до н.е. в Єгипті; б) IV тис. н.е. в Китаї;
 в) VIII ст. до н.е. в Індії; г) V тис. до н.е. в Греції.

5. *Основною господарською формою у рабовласницьку добу була:*

- а) трапеза; б) вілла;
 в) сеньйорія; г) прекарія.

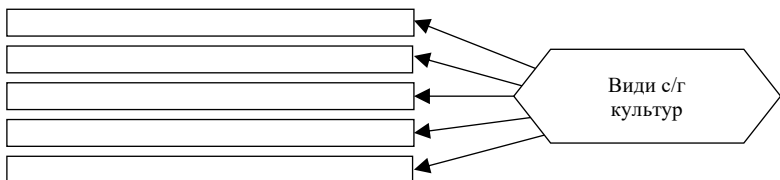
6. *Люди, що попали у боргове рабство:*

- а) етруски; б) патриції;
 в) плебеї; г) клієнтелі.

7. *Спільною рисою східного і класичного рабства є:*

- а) економічний примус як засіб організації і привласнення суспільної праці;

- б) ручна праця з використанням індивідуальних знарядь праці;
 в) переважно товарний характер виробництва;
 г) усі відповіді правильні.
8. До характерних рис східного рабства не відноситься:
- а) патріархальний характер рабоволодіння;
 б) низька економічна ефективність та вузьке використання рабської праці;
 в) широке використання рабської праці внаслідок її високої економічної ефективності;
 г) переважно державна форма власності на землю та рабів.
9. Період історії людини, що тривав 3 млн. 10 тис. років тому, найважчий і найдовший період, який збігся з льодовиковим періодом в історії Землі?
- а) палеоліт; б) неоліт;
 в) мезоліт; г) латенський.
10. Назвіть визначне технічне досягнення людини у давній кам'яний вік?
- а) видобування вогню; б) рибальство вудкою;
 в) човен, пліт; г) лук і стріли.
11. У який період було винайдено рибальство вудкою, гарпуни, лук, стріли, рибальські голки, плетені сітки, тенета?
- а) палеоліт; б) неоліт;
 в) мезоліт; г) латенський.
12. Як називається перший штучний матеріал, який використовувався людиною?
- а) кераміка; б) бронза;
 в) залізо; г) мідь.
13. Найдавнішою злаковою культурою є:
- а) ячмінь; б) пшениця;
 в) просо; г) жито.
14. У державах Стародавнього Сходу найбільшими рабовласниками були:
- а) землевласники; б) імператори;
 в) вільні селяни; г) монастирі.
15. Закінчення історичної доби рабоволодіння пов'язують із:
- а) закінченням II-го великого поділу праці;
 б) падінням Західної Римської імперії;
 в) настанням "античної" епохи; г) повстанням рабів у Спарті.
- Завдання 8. Заповнити схему, вказавши види сільськогосподарських культур, що оброблялися трипільцями.**

ТЕМА 2. Господарський розвиток та економічна думка в період формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – XV ст. н.е.)

Мета теми: розкрити особливості господарського розвитку та економічної думки в період формування світових цивілізацій; розкрити особливості господарського розвитку та економічної думки в період середньовіччя, з'ясувати риси феодального господарства країн Західної Європи; з'ясувати особливості розвитку ремесла, товарно-грошових відносин та економічної думки Київської Русі. Розглянути як відбувався розвиток приватної власності, землеволодіння та феодалізація селян.

Семінарське заняття 2

Питання для обговорення

1. “Осьовий час” та формування Східної та Західної цивілізації
2. Економічний розвиток і економічна думка в Стародавній Греції (Ксенофонт, Платон, Аристотель)
3. Економічний розвиток і економічна думка в Стародавньому Римі (брати Гракхи, Варрон, Колумелла)
4. Розвиток приватної власності, землеволодіння та феодалізація селян
5. Розвиток ремесла в Київській Русі
6. Розвиток товарно-грошових відносин. Зовнішньоекономічні зв'язки
7. Зародження та розвиток економічної думки

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Особливості розвитку економіки країн Західної Європи в Середні віки
2. Відмінні риси феодального господарства країн Західної Європи: Англії, Франції, Німеччини, Італії
3. Розвиток економічної думки в період середньовіччя “Салічна правда”, “Капітулярій про вілли”. Економічні погляди Хоми Аквінського

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Гроші		Товар	
Вотчина		Технологічний процес	
Торгівля		Хрематистика	
Трудовий процес		Фільварок	
Доход		Огородження	
Організація праці		Оброк	
Додаткова вартість		Земля	
Додана вартість		Економічна рента	
Мінова вартість		Обмін	
Споживна вартість		Аллод	

Визначення

1. Садиба з господарчими будівлями у сільській місцевості.
2. Продукт праці (вироби, послуги), здатний задовольняти певні потреби

людини і призначений для купівлі-продажу.

3. Будь-що, що служить як загальноприйнятий посередник у обміні або як засіб платежу.

4. Корисність речі або послуги, їхня здатність задовольняти ті чи інші потреби людини. Зумовлена фізичними, хімічними та іншими природними властивостями, наданими їй людиною внаслідок конкретної праці.

5. З позицій трудової теорії вартості форма прояву вартості, що являє собою кількісне співвідношення або пропорцію, за якою товари обмінюються один на один. Мінова вартість визначається затраченою суспільно необхідною працею товаровиробників та створенням обмінюваних товарів, тобто їхньою вартістю.

6. Різниця між вартістю вироблених товарів і вартістю матеріалів і сировини, що використані у їх виробництві. Хлібина вартістю в 1 гривню втілює 0,60 коп. вартості пшениці та інших матеріалів, а додана вартість становить 0,40 коп. Додана вартість складається із заробітної плати, процента та прибутку, що додані до продукту фірмою чи галуззю.

7. Одне із центральних понять в марксистській економічній концепції. Додаткова вартість виступає як надлишок вартості над вартістю робочої сили, яка створена найманими працівниками і безоплатно привласнена власниками капіталу. За концепцією Маркса, додаткова вартість створюється лише живою працею найманих працівників, а привласнюється власниками капіталу.

8. Потік зарплати, процента, дивідендів та інших грошових надходжень, що приходять до індивіда чи країни протягом певного періоду часу (звичайно року).

9. “Мистецтво” вкладання і нагромадження капіталу.

10. Об’єктивно необхідна фаза суспільного виробництва, що зв’язує виробництво і розподіл, з одного боку, і споживання – з іншого.

11. Щорічний збір грошей і продуктів з кріпосних селян поміщиками.

12. Насильне вигнання селян феодалами з землі.

13. Різниця між виплатами ресурсу виробництва та мінімальною сумою, яку необхідно витратити, щоб одержати цей ресурс.

14. В класичній і неокласичній економічній теорії один із трьох основних факторів виробництва (разом з капіталом і працею).

15. Повністю незалежне, спадкове землеволодіння.

16. Комплекс трудових прийомів на робочому місці, які спрямовані на виконання певного завдання.

17. Доцільна зміна форми, розмірів, стану, структури, місця предмету праці.

18. Впорядкування, приведення в систему трудової діяльності людей.

19. Форма обміну продуктами праці, та послугами, яка використовується на основі суспільного поділу праці.

20. Успадкована, феодальна земельна власність.

Завдання 2. Вкажіть головну ідею твору Ксенофонта “Домострой” та основну проблему що підіймав Платон у своїй праці “Держава” та “Заколи”.

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Що розумів під хрематистикою Аристотель?
  - а) ведення домашнього господарства;
  - б) мистецтво наживати багатство шляхом торгівлі;
  - в) мистецтво управління країною;   г) мистецтво наживи.
2. Основною темою дослідження Платона було:
  - а) задоволення різноманітних потреб людей;
  - б) модель “ідеальної держави”;   в) розвиток ринкових відносин;
  - г) управління господарством.
3. Яку зі сфер господарства вважав найголовнішою Ксенофонт?
  - а) землеробство;   б) торгівля;
  - в) ремесло;   г) лихварство.
4. Відповідно до концепції “справедливої ціни” Ф. Аквінського в основі вартості (цінності) товару лежить:
  - а) витратний принцип;
  - б) морально-етичний принцип;
  - в) витратний і морально-етичний принципи одночасно;
  - г) граничний принцип.
5. Хто зі стародавніх римських вчених був ініціатором прийняття закону, що обмежував розміри земельних ділянок?
  - а) Тиберій Гракх;   б) Катон Старший;
  - в) Колумелла;   г) Варрон.
6. Сальтус – це:
  - а) невеликий рабовласницький маєток площею 25–100 га;
  - б) невелика земельна ділянка, яку надавали в оренду колонам;
  - в) спеціалізована латифундія;   г) майстерня з виробництва зброї.
7. Латифундія представляла собою:
  - а) общинне господарство;
  - б) рабовласницьку плантацію;
  - в) державне землеволодіння;   г) колонію.
8. Латифундія – це:

- а) капіталістичне підприємство, засноване на примусовій праці;
- б) організаційна форма ремесла на Стародавньому Сході;
- в) частина вілли, на якій працювали раби;
- г) рабовласницьке господарство, що мало натуральний характер.

9. Термін “економіка” вперше був введений у науковий оборот:

- а) Аристотелем; б) Платоном;
- в) Ксенофонтом; г) А. Монкретьєном.

10. Поняття “економіка” Ксенофонт застосовує у значенні:

- а) наука про поведінку господарських суб’єктів;
- б) мистецтво управління домогосподарством;
- в) управління господарством країни; г) наука про господарство.

11. Аристотеля вважають “батьком” економічної науки, тому що він:

- а) вперше увів у науковий оборот термін “економіка”;
- б) вперше проаналізував основні економічні явища, визначив основні економічні категорії і встановив взаємозв’язок між ними;
- в) вперше визначив, що джерелом багатства нації є зовнішня торгівля;
- г) здійснив першу спробу макроекономічного аналізу.

12. Оригінальну концепцію економіки і хрематистики – поділу господарства на природну сферу, яка потребує підтримки держави, і неприродну, що слугує корисливим цілям, створив:

- а) Сократ; б) Ксенофонт;
- в) Аристотель; г) Платон.

13. Аристотель відносив до хрематистики:

- а) землеробство і ремесло; б) торгівлю і лихварство;
- в) дрібну торгівлю; г) работоргівлю.

14. “Хрематистика” у Аристотеля – це:

- а) мистецтво управління домогосподарством;
- б) мистецтво управління державним господарством;
- в) мистецтво роботи гроші та наживати багатство;
- г) наука про господарство.

Завдання 4. У V ст. н.е. давньогрецький історик Геродот описав населення Скіфії поділивши його на 3 групи. Вкажіть їх назви та чим займалось дане населення.

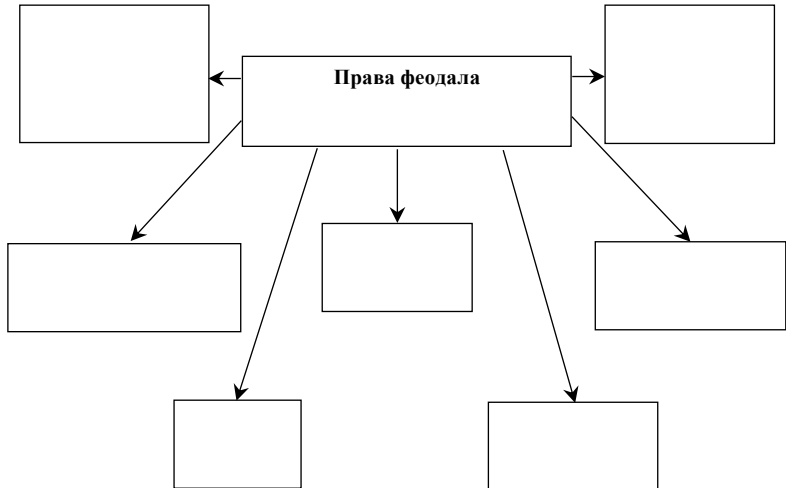
Завдання 5. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Феод		Рента	
Позичковий процент		Другорядний товар	
Сільське господарство		Монополія	
Бенефіцій		Абстрактна праця	
Тип виробничої структури		Доход від граничного продукту	
Пріоритетність		Конкретна праця	

Визначення

1. Переважне право, першочергове значення чогось.
2. Праця затрачена у певній корисній формі, результатом якої є певна споживна вартість.
3. Праця, яка взята як затрата людської робочої сили взагалі.
4. Виключне право, що належить одній особі, групі осіб чи державі.
5. Умовна, не спадкова форма землеволодіння, яка надавалася за несення військової служби.
6. Умовна, спадкова форма землеволодіння, несення служби на користь феодала після прийняття присяги.
7. Дохід з капіталу, землі або майна, що його власники регулярно одержують, не займаючись підприємницькою діяльністю; особливий вид державної безстрокової облігаційної позики, за якою держава бере на себе зобов'язання виплачувати щорічно певний дохід (ренту) на позичений капітал.
8. Вартість послуги, яка надається кредитором позичальнику у вигляді надання йому за плату певної суми грошей на обумовлений строк.
9. Визначається як граничний продукт, помножений на граничний дохід. Це додатковий дохід, який був би отриманий, якби фірма купила одиницю певного фактора виробництва, застосувала його та продала б додатковий вироблений продукт.
10. Товар, рівень споживання якого при зростанні доходу споживача падає.
11. Стійке поєднання певних (характерних для даної території) галузей сільськогосподарського виробництва у відповідності з природно-економічними умовами конкретного господарства (території).
12. Сукупність технологічно пов'язаних галузей (рослинництво і тваринництво), метою діяльності яких є виробництво продовольчої продукції та сировини для подальшої промислової переробки (насамперед, для харчової та легкої промисловості).

Завдання 6. Заповнити схему вказавши права феодала, що проживав в середні віки в Західній Європі.

Завдання 7. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. "Капітулярій про вілли" К. Великого відображає:

- а) організацію й управління вотчиною;
- б) стійкість общинного землеволодіння;
- в) організацію сільського господарства;
- г) питання управління господарством.

2. "Справедлива ціна" у Фоми Аквінського – це:

- а) ціна, яка враховує кількість праці, затраченої на виробництво товару;
- б) ціна праці найманого робітника;
- в) ціна, яка забезпечує блага людям, відповідно їх становій ієрархії;
- г) ціна, яка відповідає затратам та враховує соціальне положення продавця товару.

3. У яких країнах раннє Середньовіччя називається романським періодом?

- а) Італії, Франції, Іспанії, Візантії;
- б) Англії і Німеччині;
- в) Франції, Англії і Німеччині;
- г) слов'янських країнах.

4. Відповідно до концепції "справедливої ціни" Ф. Аквінського в основі вартості (цінності) товару лежить:

- а) витратний принцип;
- б) морально-етичний принцип;
- в) витратний і морально-етичний принципи одночасно;
- г) граничний принцип.

5. Безумовною формою феодального землеволодіння є:

- а) фео́д;
- б) ало́д;
- в) бенефі́цій;
- г) домен.

6. До видів феодальної земельної власності відносять усі, окрім:

- а) світської;
- б) королівської;
- в) духовної;
- г) селянської.

7. Домен – це складова:

- а) металургійного заводу; б) монастирського землеволодіння;
в) феодалного маєтку; г) селянського наділу.

8. Господарськими формами доби Середньовіччя були усі, окрім:

- а) вілли; б) сеньйорії;
в) ремісничого цеху; г) торгівельної гільдії.

9. Право на здійснення судочинства, збирання податків та інших доходів на землі, що не перебуває у власності – це:

- а) баналітет; б) бенефіцій;
в) бокленд; г) комендація.

10. Організаційна форма феодалного ремесла:

- а) майстерня; б) ремісничий цех;
в) мануфактура; г) фабрика.

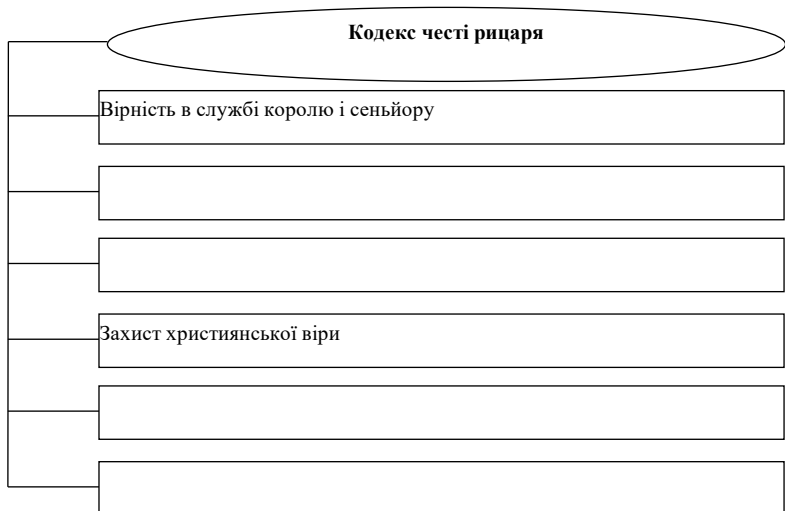
11. Згідно з поглядами Аристотеля і Фоми Аквінського гроші – це:

- а) товар, що не має корисних властивостей;
б) специфічний товар – всезагальний еквівалент;
в) результат домовленості між людьми;
г) все, що слугує обміну.

12. Згідно з поглядами Ф. Аквінського в основу визначення “справедливої ціни” товару покладено:

- а) витратний принцип; б) морально-етичний принцип;
в) витратний і морально-етичний принципи;
г) принцип корисності.

Завдання 8. Заповнити схему вказавши, що входить до Кодексу честі рицаря Середньовіччя.

Завдання 9. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Племінна знать		Ізгої	
Рядовичами		Закупи	
Холопи		Мікроліти	
Процент		Кредит	

Визначення

1. Князь, бояри, дружинники – поступово зосереджує у своїх руках чималі багатства.
2. Люди без суспільного становища, що з різних причин вийшли з тієї соціальної групи, до якої належали, та не ввійшли до іншої.
3. Невільники, раби.
4. Позика в грошовій або товарній формі на умовах повернення, строковості та з оплатою відсотка.
5. Люди, які відробляли позичені гроші – “купу” або наймалися на роботу, попередньо беручи плату.
6. Плата за право користування грошовим капіталом, взятим у позику.
7. Відщеплення від порід, які використовувалися у господарстві.
8. Селяни, які уклали ряд (угоду) з феодалом, визнаючи свою залежність від нього.

Завдання 10. Заповнити таблицю вказавши характерні особливості хутрянних грошових одиниць Київської Русі.

Хутрянні грошові одиниці			
“Різана”	“Ногата”	“Гривня”	“Куна”

Завдання 11. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Яка пам'ятка економічної думки Київської Русі відображає соціальні, економічні, правові відносини в Київській Русі:

- а) “Повчання дітям” В. Мономаха;   б) “Повість минулих літ”;
в) “Руська правда”;   г) “Слово”.

2. Хто є автором літопису “Повість минулих літ”:

- а) чернець Нестор;   б) чернець Даниїл;
в) чернець Іоанн;   г) князь В. Мономах.

3. Головний торговий шлях у Київській Русі:

- а) “бурштиновий”;   б) “із варяг у греки”;

- в) “соляний”; г) “залізний”.
4. *Першими феодалами у Київській Русі були:*
- а) селяни; б) бояри;
в) князі; г) закупи.
5. *Вид феодалного землеволодіння, який не набув поширення у Київській Русі:*
- а) князівське; б) боярське;
в) церковне; г) королівське.
6. *Найбільш поширеним типом феодалної ренти на українських землях за часів панування польської шляхти була:*
- а) відробіткова; б) продуктова;
в) грошова; г) натуральна.
7. *Позацеховими майстрами називали:*
- а) бобилів; б) коморників;
в) партачів; г) гультяїв.
8. *До головних цілей створення ремісничих цехів відносять:*
- а) захист виробничих інтересів та громадських прав;
б) об’єктивний хід розвитку промисловості;
в) обмеженість зовнішнього ринку;
г) обмеженість внутрішнього ринку.
9. *До позитивних наслідків утворення цехів можна віднести такі:*
- а) об’єднання ремісників за національною ознакою;
б) підвищення якості та розширення асортименту продукції;
в) посилення впливу міської адміністрації;
г) об’єднання ремісників за релігійною ознакою;
10. *В структурі ієрархії цехових організацій України існували:*
- а) майстри, учні, підмайстри; б) данники, гультяї, коморники;
в) партачі, майстри, гультяї; г) майстри, гультяї, підмайстри.

Завдання 12. Заповнити таблицю вказавши, що поставляла на Міжнародні ринки Київська Русь та які товари імпортувала

Експортувала Русь	Імпортувала Русь
1.	1. Золото
2.	2.
3. Віск	3.
4.	4. Вина
5.	5.
6.	6. Посуд
7. Рабів	7.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ТЕМА 3. Формування передумов виникнення ринкового господарства та їх відображення в економічній думці (XVI – перша половина XVII ст.)

Мета теми: визначити передумови формування ринкового господарства та висвітлити вплив великих географічних відкриттів на економічний розвиток Європи; визначивши передумови формування ринкового господарства, проаналізувати їх відображення в поглядах меркантилістів. Розкрити особливості раннього меркантилізму та вказати етапи розвитку пізнього меркантилізму.

Семінарське заняття 3

Питання для обговорення

1. Первісне нагромадження капіталу і умови розвитку ринкової економіки
2. Вплив великих географічних відкриттів на економічний розвиток Європи

Семінарське заняття 4

Питання для обговорення

1. Створення мануфактурного виробництва
2. Меркантилізм як перша спроба національної економічної політики

Питання для самостійного вивчення (4 год.)

1. Особливості раннього меркантилізму
2. Етапи розвитку пізнього меркантилізму. Розвиток пізнього меркантилізму в працях Т. Мена та А. Монкретьєна

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Розсіяна мануфактура		Централізована мануфактура	
Первісне нагромадження капіталу		Великі географічні відкриття	
Торговельний баланс		Мануфактура	
Експорт		Економічні закони	
Конкуренція		Банківські гроші	
Імпорт		Грошовий баланс	
Розподіл праці		Грошовий обіг	
Ціна		Кредитування	

Визначення

1. Організація виробництва за якої дрібні ремісники в місті або на селі виготовляли продукт.
2. Організація виробництва і праці, коли наймані працівники об'єднувались в одну мануфактуру.
3. Перетворення великої кількості самостійних товаровиробників у найманих виробників; зосереджених грошових коштів та засобів виробництва в руках невеликої кількості осіб.

4. Чинник, який сприяв переходу від феодалізму до капіталізму.
5. Форма промислового виробництва, яка історично передувала машинній промисловості; характеризується ручною ремісничою технікою і поділом праці.
6. Об'єктивні закони розвитку суспільства, що відображають відносини в процесі виробництва, розподілу та споживання матеріальних благ.
7. Обґрунтування необхідності ввезення більшої кількості грошей із-за кордону та заборони вивезення грошей за кордон.
8. Джерелом національного балансу є прибуток від зовнішньої торгівлі.
9. Гроші, що створені банками, зокрема поточними рахунками.
10. Товари або послуги, що виробляються в одній країні і продаються в іншій.
11. Метод організації виробництва, за якого кожний працівник спеціалізується на окремій частині виробничого процесу.
12. Ввезення з-за кордону іноземного капіталу, товарів, технологій для реалізації їх на внутрішньому ринку країни-імпортера.
13. Економічний процес взаємодії, взаємозв'язку та боротьби виробників товарів та послуг за найбільш сприятливі умови виробництва і збуту.
14. Рух грошей, який здійснюється в межах певної грошової системи.
15. Надання кредиту у грошовій або товарній формі з виплатою процентів.
16. Грошовий вираз вартості товару.

Завдання 2. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика мануфактурного виробництва

Характерні особливості	Країни		
	Нідерланди	Англія	Україна
Ознаки мануфактури			
Шляхи виникнення			
Форми			

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Хто з перших мореплавців відкрив Америку?

- а) Христофор Колумб, 1492 р.;   б) Васко да Гама, 1497–1498 рр.;
в) Магеллан, 1519–1521 рр..

2. Хто з перших мореплавців відкрив шлях з Європи в Індію через Атлантичний океан?

- а) Христофор Колумб;   б) Васко да Гама;
в) Магеллан.

3. Хто з мореплавців здійснив першу навколосвітню подорож?

- а) Христофор Колумб;   б) Васко да Гама;
в) Магеллан.

4. Важливими передумовами Великих географічних відкриттів XV–XVI ст.

були усі, окрім:

- а) розвитку левантійської торгівлі;   б) розвитку суднобудування;
в) зростання попиту на коштовні метали;
г) розвитку абсолютизму в Західній Європі.

5. Левантійська торгівля – це:

- а) торгівля східними товарами на європейських ринках;
б) гуртова торгівля імпортованими товарами;
в) торгівля сільськогосподарською продукцією;
г) торгівля, якою займалися іноземці.

6. Великим географічним відкриттям найбільше сприяла потреба у:

- а) рабах;   б) коштовних металах;
в) зброї;   г) продовольстві.

7. До економічних чинників Великих географічних відкриттів відносять усі, окрім:

- а) необхідності пошуку нових торговельних шляхів до Америки;
б) кризи левантійської торгівлі;   в) ускладнення грошового обігу;
г) зростання потреби у коштовних металах.

8. Безпосереднім наслідком Великих географічних відкриттів було:

- а) завершення формування світового ринку;
б) різке зниження рівня цін у країнах Західної Європи;
в) переміщення торговельних шляхів з суші на море;
г) створення колоніальних імперій.

9. Першою колоніальною імперією була:

- а) Іспанія;   б) Португалія;
в) Англія;   г) Франція.

10. Найбільшою колоніальною державою у XVI ст. була:

- а) Франція;   б) Англія;
в) Німеччина;   г) Іспанія.

11. Найважливіше економічне значення Великих географічних відкриттів полягає у:

- а) створенні колоніальної системи;   б) формуванні світового ринку;

- в) “революції цін”; г) збільшенні асортименту товарів.
12. В період Великих географічних відкриттів у країнах Західної Європи домінуючою була політика:
- а) фритредерство; б) меркантилізм;
в) протекціонізм; г) монетаризм.
13. Безпосереднім чинником “революції цін” в кінці XV ст. вважають:
- а) зменшення видобутку золота та срібла в Європі;
б) зростання цін на рабів; в) первісне нагромадження капіталу;
г) приплив дорогоцінних металів на ринки Європи.
14. “Революція цін” почалася у:
- а) Іспанії; б) Італії;
в) Голландії; г) Франції.
15. Найбільшу користь від “революції цін” отримали:
- а) купці; б) селяни;
в) фермери; г) феодалі.
16. Початок формування світового ринку пов’язують із:
- а) завершенням формування національних ринків;
б) Великими географічними відкриттями;
в) занепадом феодальних відносин;
г) розвитком мануфактурного виробництва.
17. Першим центром світового ринку був:
- а) Лондон; б) Антверпен;
в) Амстердам; г) Лісабон.
18. Найбільш розвинутою формою мануфактури була:
- а) розсіяна; б) концентрована;
в) централізована; г) інтегрована.
19. Батьківщиною мануфактурного виробництва вважають:
- а) Англію; б) Нідерланди;
в) Францію; г) Іспанію.
20. Форма організації виробництва, заснована на ремісничій техніці, вільнонайманій робочій силі та поділі праці, - це:
- а) мануфактура; б) цех;
в) фільварок; г) фабрика.
21. Базовою галуззю мануфактурного виробництва вважають:
- а) металургійну; б) сільське господарство;
в) текстильну; г) машинобудування.
22. Особливістю мануфактур на українських землях був:
- а) швидкий знос ремісничого обладнання;
б) кріпосний характер праці; в) товарний характер виробництва;
г) поділ праці на високо- та низько кваліфіковану.
23. Найбільш поширеним шляхом утворення мануфактур на українських землях було:
- а) підпорядкування цехових майстерень торговельному капіталу та об’єднання декількох цехових організацій;

- б) вкладення державних коштів;
 в) розукрупнення існуючих майстерень;
 г) вкладення іноземних капіталів.

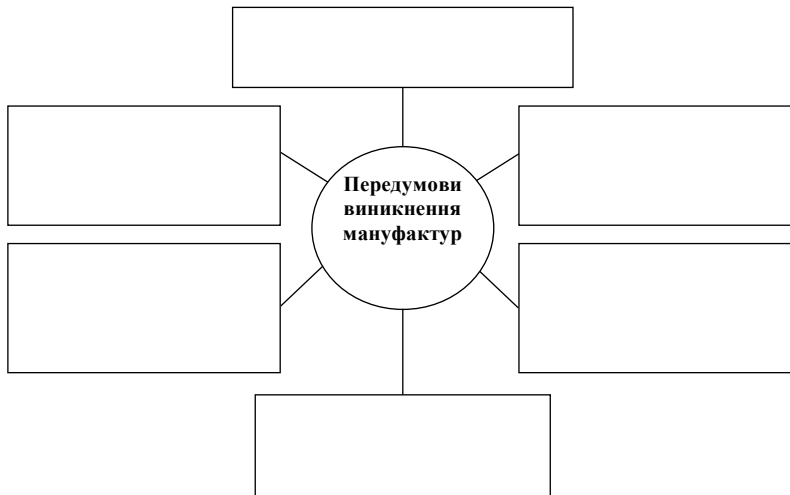
24. Найпоширенішою формою мануфактур в Росії була:

- а) вотчинна (поміщицька); б) посесійна;
 в) кріпосна; г) державна.

25. Мануфактури, засновані на примусовій праці, були поширені в:

- а) Англії; б) Росії;
 в) США; г) Франції.

Завдання 4. Заповнити схему вказавши передумови виникнення мануфактур.

Завдання 5. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Монетаризм		Додаткові витрати	
Сировина		Протекціонізм	
Інновація		Чисті витрати	
Мінеральні ресурси		Монетарна політика	
Мито		Колонія	
Витрати обігу		“Лесе фер”	
Банківські резерви		Банк	

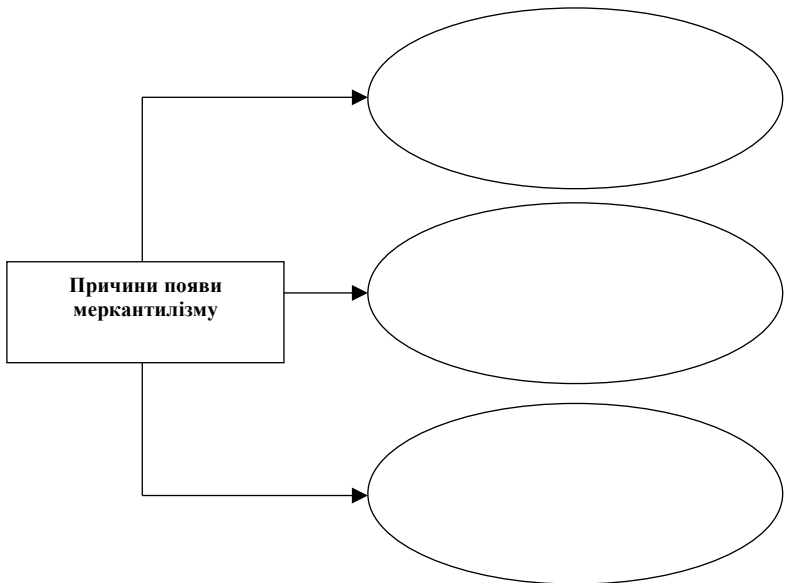
Визначення

- Один із двох основних видів макроекономічної політики держави.
- Школа в сучасній економічній науці, яка виходить з того, що зміни у пропозиції грошей є основною причиною макроекономічних коливань.

3. Економічна політика держави, що спрямована на захист вітчизняної економіки від іноземної конкуренції.
4. Запровадження нового методу виробництва; виявлення нового ринку.
5. Думка, що держава не повинна втручатися в господарське життя, а ринок регулює економіку.
6. Витрати на реалізацію продукції.
7. Витрати, які обумовлені перетворенням товарної форми вартості на грошову.
8. Витрати, які пов'язані із продовженням процесу виробництва (транспортування, зберігання, упаковку).
9. Частина природних ресурсів, що використовуються у виробництві.
10. Сукупність мінеральних утворень у надрах Землі, придатних для використання у різних галузях господарства.
11. Податок, що накладається на кожну одиницю товару, яка імпортується в дану країну.
12. Поселення громадян, поза межами своєї країни, завойована область або країна.
13. Частина депозитів, яку банк відкладає у формі готівки в касі чи безпроцентних вкладів у центральний банк.
14. Кредитно-фінансова установа, яка акумулює грошові кошти, а з іншого боку надає кредити.

Завдання 6. Заповнити схему вказавши причини появи меркантилізму.

Завдання 7. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Що було головною передумовою генезису меркантилізму?
  - а) виникнення світового ринку;
  - б) розклад феодалізму та зародження капіталізму;
  - в) відкриття Америки;
  - г) відкриття морського шляху.
2. Головна передумова виникнення меркантилізму:
  - а) заміна натурального господарства товарним;
  - б) великі географічні відкриття;
  - в) розвиток мануфактур;
  - г) утворення колоніальних імперій.
3. Об'єктом дослідження меркантилістів були:
  - а) грошовий обіг;
  - б) натуральне господарство;
  - в) торгівля;
  - г) правильні відповіді а) і в).
4. Визначте предмет дослідження меркантилістів:
  - а) сфера сільського господарства;
  - б) сфера промислового виробництва;
  - в) сфера обігу;
  - г) сфера послуг.
5. Відповідно до меркантилістської концепції джерелом грошового багатства є:
  - а) перевищення експорту над імпортом;
  - б) перевищення імпорту над експортом;
  - в) зростання мануфактурного виробництва;
  - г) правильно а, б.
6. Представники меркантилізму вважали джерелом багатства нації (і відповідно аналізували процеси):
  - а) землеробство – аналіз економічних процесів у сільському господарстві;
  - б) зовнішню торгівлю – аналіз сфери обігу;
  - в) промисловість – аналіз сфери виробництва;
  - г) правильні відповіді а) і б).
7. Переваги протекціонізму як зовнішньоекономічної політики були обґрунтовані представниками:
  - а) меркантилізму;
  - б) класичної школи;
  - в) фізіократів;
  - г) всі відповіді правильні.
8. До представників меркантилізму належав:
  - а) А. Монкретьєн;
  - б) А. Тюрго;
  - в) П. Буагільбер;
  - г) Ф. Кене.
9. Найбільш яскравим і своєрідним виразником ідей меркантилізму в Росії був автор знаменитої "Книги про вбогість та багатство":
  - а) А. Ордін-Нащокін;
  - б) І. Посошков;
  - в) Ф. Прокопович;
  - г) Г. Граб'янка.
10. Виразником ідей меркантилізму в Україні був професор Києво-Могилянської академії:
  - а) Г. Сковорода;
  - б) І. Посошков;
  - в) Ф. Прокопович;
  - г) А. Ордін-Нащокін.

11. Представниками меркантилізму були розроблені:

- а) теорія переваг ліквідності, згідно якої попит на гроші визначають кількість угод, мотив обережності та спекулятивний мотив;
- б) кількісна теорія грошей, згідно якої гроші є умовною розрахунковою одиницею, яка не має власної вартості і слугує лише для обслуговування купівлі-продажу товарів;
- в) металістична теорія грошей, яка пояснювала сутність грошей їх природними властивостями;
- г) правильні відповіді б) і в).

12. Які з наведених характеристик відносяться до меркантилізму:

- а) його представники стали фундаторами науки про категорії та закони економічного життя;
- б) його представники здійснили першу спробу створити теорію капіталістичного способу виробництва;
- в) його представники досліджували не тільки сферу обігу, але й сферу виробництва;
- г) його представники здійснили перше теоретичне обґрунтування політики протекціонізму.

13. У працях представників меркантилізму:

- а) джерелом багатства вважається зовнішня торгівля;
- б) об'єктом дослідження є сфера обігу;
- в) переважає практична функція;
- г) всі відповіді правильні.

14. Які з наведених характеристик відносяться до раннього меркантилізму:

- а) економічний лібералізм значною мірою поєднується з ідеями буржуазної демократії;
- б) провідною є ідея свободи торгівлі;
- в) єдиним справжнім багатством країни вважаються гроші;
- г) здійснено першу спробу створити теорію капіталістичного способу виробництва.

15. Рекомендації теоретиків раннього меркантилізму для економічної політики західноєвропейських держав полягали у:

- а) створенні конкурентного середовища, підтримці конкуренції з боку іноземних виробників;
- б) залученні іноземного капіталу для розвитку вітчизняної економіки;
- в) законодавчому встановленні прямих адміністративних заборон з метою захисту національного ринку від іноземної конкуренції;
- г) створенні економічних умов для вільної торгівлі.

16. Які з наведених характеристик відносяться до зрілого меркантилізму:

- а) економічний лібералізм значною мірою поєднується з ідеями буржуазної демократії;
- б) єдиним справжнім багатством країни вважаються гроші;
- в) джерело багатства нації вбачається у розвитку зовнішньої торгівлі, досягненні активного торговельного балансу;
- г) здійснено першу спробу створити теорію капіталістичного виробництва.

17. До характерних рис зрілого меркантилізму можна віднести наступне:
а) здійснюється обґрунтування необхідності заохочення розвитку експортних галузей економіки, скасування заборони вивезення грошей за кордон;

б) джерело багатства нації вбачається у розвитку зовнішньої торгівлі, досягнення активного торговельного балансу;

в) дослідження переносяться зі сфери грошового обігу до сфери товарного обміну;

г) всі відповіді правильні.

18. Термін “політична економія” вперше з’являється у назві твору А. Монкретьєна “Трактат політичної економії” у:

а) 1516 р.; б) 1615 р.;

в) 1647 р.; г) 1776 р..

19. Термін “політична економія”, введений А. Монкретьєном, застосовувався ним у значенні:

а) наука про поведінку господарських суб’єктів;

б) управління національним господарством;

в) управління домогосподарством;

г) наука про господарство.

20. Термін “політична економія” вперше був введений у науковий оборот:

а) А. Смітом; б) К. Марксом;

в) А. Монкретьєном; г) Аристотелем.

Завдання 8. Заповнити таблицю казавши представників раннього та монетарного (пізнього) меркантилізму.

Представники раннього меркантилізму	Представники монетарного меркантилізму
1.	1. Томас Мен (Англія)
2. Гаспар Скаруффі (Італія)	2.
3.	3.
4.	4.

ТЕМА 4. Розвиток ринкового господарства в суспільствах європейської цивілізації та його відображення в економічній думці (друга половина XVII ст. – 60-ті роки XIX ст.)

Мета теми: визначити особливості та загальні закономірності розвитку ринкового господарства в країнах Європи в другій половині XVII – 60-ті роки XIX ст. та основні напрями економічної думки представників класичної школи, марксизму.

Семінарське заняття 5

Питання для обговорення

1. Умови розвитку ринкового господарства в країнах Західної Європи
2. Промисловий переворот у провідних країнах світу
3. Зародження класичної школи в політичній економії в Англії і Франції (В. Петті, П. Буагільбер)
4. Економічна теорія фізіократів (Ф. Кене, А. Тюрго)

Семінарське заняття 6

Питання для обговорення

1. А. Сміт – економіст мануфактурного періоду розвитку капіталізму
2. Д. Рікардо – економіст епохи промислового перевороту
3. Економічні погляди Ж.Б. Сея та Ф. Бастіа
4. Завершення класичної політичної економії (Дж.С. Мілль)
5. Історичний напрям в політичній економії (Ф. Ліст)

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Виникнення та розвиток марксизму
2. Головні ідеї марксизму

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Основне протиріччя капіталізму		Індустріальне виховання нації	
Додаткова вартість		Природна ціна	
Історична школа		Чистий продукт	
Трудова теорія вартості		“Невидима рука” А. Сміта	
Теорія абсолютних переваг		Класична школа політичної економії	
Ринкова ціна		Фритредерство	
Мінімум засобів існування		Теорія “трьох факторів” виробництва	
Фізіократи		Фабрика	
Щорічні аванси		Початкові аванси	
Промисловий переворот		Закон порівняльної переваги	

Визначення

1. Процес переходу від ручного ремісничо-мануфактурного до великого машинного фабрично-заводського виробництва.

2. Протиріччя між суспільним характером виробництва і приватнокапіталістичною формою його присвоєння.

3. Основний напрям розвитку економічної теорії від XVII до середини XIX ст. Ця школа ґрунтується на концепції економічного лібералізму – на принципах вільного підприємництва і конкуренції, невтручання держави в економічні процеси.

4. Ціна встановлена на ринку з чистою (досконалою) конкуренцією. Визначається в результаті взаємодії попиту і пропозиції.

5. Вартість, створена землею і працею.

6. Невелика група французьких економістів-теоретиків другої половини XVII ст., які на основі спільності вчення вперше в історії економічної думки об'єдналися в наукову школу. Ця школа виникла як негативна реакція на меркантилізм, вона належить до класичної політичної економії.

7. Надлишок вартості продукту, створеного в землеробстві, над продуктом спожитим (витрати виробництва).

8. Концепція, згідно з якою кожна людина, прагнучи своєї власної вигоди, водночас в ринковій економіці немов би керована «невидимою рукою» з тим, щоб в остаточному підсумку сприяти вигоді всіх і кожного.

9. Поділ праці і спеціалізація країн з випуску товарів, у виробництві яких вони мають абсолютну перевагу, робить вигідним їх експорт на інші товари, витрати виробництва яких нижчі за кордоном.

10. Напрямок економічної думки Німеччини середини XIX ст.. Назву одержав від так званого історичного методу досліджень.

11. Надлишок вартості товару над вартістю робочої сили, яка створена найманими працівниками і безоплатно привласнена власниками капіталу.

12. Країна повинна спеціалізуватися на виробництві якогось товару та експортувати його, якщо відмінність між витратами виробництва цього товару і вищими витратами виробництва інших товарів більша, ніж в інших країнах.

13. Підхід в економічній теорії, що був розвинутий У. Петті, А. Смітом, Д. Рікардо, К. Марксом та іншими економістами. За цим підходом, кожний товар обмінюється відповідно до кількості суспільне необхідної праці, яка затрачена на його виробництво.

14. Економічна політика промислової буржуазії, яка полягала у вимозі свободи торгівлі та невтручання держави у підприємницьку діяльність.

15. Рівень прибутків, необхідний для придбання людиною продуктів харчування на нижній межі фізіологічних норм, і потреб в одязі, взутті.

16. Праця, капітал і земля розглядаються як основні виробничі фактори, що надають послуги зі створення вартості. Кожен із трьох факторів виробництва створює свою частку цінності продукту, які розподіляються у формі доходів: наймані робітники одержують заробітну плату, капіталісти (власники капіталу) – відсоток, земельні власники – ренту.

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Яким було головне джерело первісного нагромадження капіталу в Нідерландах?

- а) грабіж, работоргівля, піратство; б) державний борг;
в) викупні платежі; г) торгівля і кредити.

2. До джерел “первісного нагромадження капіталу” в Англії відносять:

- а) аграрний переворот і реформація;
б) система державного боргу і протекціоністська політика уряду;
в) колоніальна система;
г) всі попередні відповіді правильні.

3. Яка країна є батьківщиною пароплава, телефонного зв'язку, друкувальної машинки:

- а) Англія; б) Німеччина;
в) Франція; г) США.

4. Скільки етапів пройшов промисловий переворот у Франції:

- а) жодного; б) два;
в) три; г) декілька.

5. Предметом вивчення класичної політекономії є:

- а) сфера обігу; б) сфера виробництва;
в) сфера обігу і сфера виробництва одночасно;
г) виробничі відносини і продуктивні сили.

6. Яку сферу суспільного виробництва досліджували фізіократи:

- а) сферу обігу; б) сферу промисловості;
в) сферу послуг; г) сферу сільського господарства.

7. Хто був основоположником англійської класичної школи:

- а) А. Сміт; б) У. Петті;
в) Т. Мен; г) Д. Рікардо.

8. Яка праця, на думку У. Петті, створює вартість:

- а) будь-яка праця, що затрачена на виробництво товару;
б) праця, яка затрачена в сільському господарстві;
в) праця, яка затрачена на видобуток золота і срібла;
г) праця, що затрачена у промисловості.

9. Хто був засновником класичної політичної економії у Франції:

- а) А. Сміт; б) У. Петті;
в) П. Буагільбер; г) Д. Рікардо.

10. В якій роботі Ф. Кене проаналізував процес відтворення суспільного капіталу:

- а) “Фермери”; б) “Зерно”;
в) “Економічна таблиця”; г) “Про торгівлю”.

11. Першим автором теорії відтворення і першим, хто поділяв капітал на основний і оборотний, а працю – на продуктивну і непродуктивну, є:

- а) У. Петті; б) Ф. Кене;
в) А. Сміт; г) К. Маркс.

12. *Що, на думку А. Сміта, є періоджерелом багатства:*
 а) капітал; б) праця;
 в) земля; г) підприємницькі здібності.
13. *А. Сміт вважає працю продуктивною, якщо вона прикладена:*
 а) у сільськогосподарському виробництві;
 б) у будь-якій галузі матеріального виробництва;
 в) у галузях матеріального і нематеріального виробництва;
 г) найманими робітниками.
14. *Яке, на думку Д. Рікардо, основне завдання політичної економії:*
 а) дослідження потреб людини;
 б) відкриття законів розподілу створеного продукту між класами;
 в) аналіз попиту і пропозиції;
 г) аналіз розвитку продуктивних сил.
15. *Чим визначається, за Д. Рікардо, вартість товару:*
 а) корисністю; б) природними факторами;
 в) затратами праці; г) споживною вартістю.
16. *Вартість Ф. Бастіа розглядав як:*
 а) корисність благ; б) природний фактор;
 в) суму наданих власником послуг;
 г) затрати праці.
17. *На чому побудована концепція розподілу Ж.–Б. Сея:*
 а) концепції граничної корисності;
 б) теорії корисності;
 в) теорії витрат виробництва;
 г) теорії “трьох факторів” виробництва.
18. *Основні ідеї соціальних реформ Дж.С. Мілля зводились до таких вимог:*
 а) ліквідація системи найманої праці через створенню кооперативної виробничої асоціації;
 б) соціальні земельні ренти за допомогою земельного податку;
 в) обмеження соціальної нерівності шляхом скасування права спадщини;
 г) усі відповіді правильні.
19. *Завданням політекономії історична школа вважала:*
 а) аналіз економічних законів;
 б) розробку методів господарювання;
 в) опис та систематизацію економічних факторів;
 г) вияв закономірностей розвитку економіки.
20. *Новим для політичної економії стало положення К. Маркса:*
 а) про організаційну будову капіталу;
 б) поділ капіталу на постійний і змінний;
 в) норму додаткової вартості;
 г) всі відповіді правильні.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика економічного розвитку Англії, Франції, Німеччини, США

Характерні риси та особливості	Країни			
	Англія	Франція	Німеччина	США
Передумови промислового перевороту				
Хронологічні рамки та характер				
Галузева структура				
Соціально-економічні наслідки				
Тип торгівельної політики				
Місце у світовому промисловому виробництві				
Висновки				

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ТЕМА 5. Господарство та економічна думка країн Західної Європи на етапі монополістичного розвитку ринкової економічної системи (70-ті роки XIX ст. – початок XX ст.)

Мета теми: розкрити зміни, що відбулися в господарствах провідних країн світу на етапі монополістичного розвитку ринкової економіки, та визначити суть і значення маржиналістської революції для розвитку економічної думки.

Семінарське заняття 7

Питання для обговорення

1. Особливості становлення монополістичного капіталізму в провідних країнах світу (Англія, Франція, Німеччина, США)
2. Маржиналістська революція та її зв'язок зі змінами у світовому господарстві
3. Австрійська школа граничної корисності (К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк)

Семінарське заняття 8

Питання для обговорення

1. Математична школа в економічній теорії (У. Джевонс, Л. Вальрас)
2. Формування неокласичної традиції в політичній економії. Кембриджська школа. Економічна теорія А. Маршалла
3. Американська школа маржиналізму. Дж.Б. Кларк

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Передумови індустріалізації Франції та Великої Британії
2. Соціально-економічні наслідки економічного розвитку даного періоду для США

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Концентрація виробництва		Маржиналізм	
Економікс		Індустріалізація	
Ціна пропозиції		Монополія	
Теорія граничної корисності		Централізація капіталу	
Статика		Ціна попиту	

Визначення

1. Перехід економіки країни на промисловий шлях, тобто корінне змінення виробництва засобів виробництва.
2. Збільшення масштабів виробництва, впровадження інновацій за рахунок відкладання частини прибутку даного підприємства.
3. Процес збільшення розмірів індивідуального капіталу шляхом

об'єднання кількох індивідуальних капіталів у один більший.

4. Напрямок економічної теорії кінця XIX ст., який широко використовує в аналізі економічних процесів і законів граничні величини.

5. Форма організації виробництва, що передбачає об'єднання підприємств, які виробляють продукцію певного виду, і виникає на основі високого рівня концентрації виробництва та капіталу з метою встановлення контролю над ринком для обмеження конкуренції та отримання високих (монопольних) прибутків.

6. Визначається граничною корисністю.

7. Вартість (цінність) будь-якого блага визначається тією найменшою корисністю, яку має остання одиниця його запасу.

8. Наука, що вивчає людство в його повсякденному житті; вона розглядає ту частину індивідуальних або суспільних дій, котра якнайтісніше зв'язана з придбанням і споживанням матеріальних атрибутів добробуту.

9. Визначається граничними витратами.

10. Розділ економічної науки, в якому вивчаються умови рівноваги ринкової економічної системи.

Завдання 2. Оцініть правильність тверджень (так/ні) та занесіть результати у таблицю.

1. Індустріалізація відбувалася на основі науково-технічної революції.

2. Англія займала провідне місце у світовому промисловому виробництві у другій половині XIX ст.

3. Монополії у Німеччині утворилися на базі картелів та синдикатів.

4. У США процеси промислового перевороту збіглися з процесами індустріалізації.

5. Монополії та акціонерні товариства виникають на основі процесів концентрації та централізації виробництва і капіталів.

6. Основна ідея маржиналізму – дослідження граничних економічних величин.

7. Австрійську школу політичної економії називають школою сукупної корисності.

8. Американську школу маржиналізму називають школою граничної продуктивності.

9. Фундатором американської школи маржиналізму був А. Маршалл.

10. Теорія ринкової рівноваги належить А. Маршаллу.

№ питання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідь										

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Прискорене економічне зростання США на межі XIX–XX ст. обумовлене:

а) значний приплив емігрантів;

б) зовнішня політика;

в) запізненням промислового перевороту;

г) усі відповіді правильні.

2. *Причини промислового відставання Франції на межі XIX–XX ст.:*
- поразка у французько-пруській війні;
  - технічне й технологічне відставання від інших капіталістичних країн;
  - гостра нестача сировини й палива, тяжкий стан у сільському господарстві;
  - усі відповіді правильні.
3. *Причини втрати Англією світової економічної гегемонії в останній третині XIX ст.:*
- моральне і фізичне старіння виробничої бази промисловості;
  - повільний процес монополізації;
  - відсутність капіталовкладень в промисловість;
  - усі відповіді правильні.
4. *Яка зі шкіл маржиналізму базувалась на суб'єктивно-психологічному підході до аналізу економічних процесів та їх факторів?*
- австрійська;
  - кембриджська;
  - американська;
  - математична.
5. *До благ “нижчого порядку” К. Менгер відносить:*
- предмети споживання;
  - сировина і матеріали;
  - інструменти та машини;
  - правильні відповіді б) і в).
6. *Положення про те, що цінність блага вищого порядку завжди і без винятків зумовлена цінністю благ нижчого порядку, для виробництва яких вони призначенні увійшло до економічної науки як:*
- закон Сея;
  - закон Менгера;
  - закон Візера;
  - закон Маршалла.
7. *В. Джевонс головним завданням економічної науки вважав:*
- справедливий розподіл доходів;
  - максимальне задоволення потреб за мінімум зусиль;
  - формування трудової теорії вартості;
  - раціональна поведінка виробника.
8. *Хто вперше із дослідників в історії економічної думки запропонував модель загальної економічної рівноваги в математичній формі?*
- К. Менгер;
  - Ф. Візер;
  - С. Джевонс;
  - Л. Вальрас.
9. *Згідно з вченням А. Маршалла графічно ринкова ціна визначається:*
- витратами на його виробництво;
  - як результат перетину ціни попиту, визначеного граничною корисністю і ціни пропозиції, визначеної граничними витратами;
  - корисністю товару;
  - бажанням продавця отримати найбільший прибуток.
10. *Автором учення про економічну статистику, динаміку та теорію граничної продуктивності є:*
- Е. Бем-Баверк;
  - А. Маршалл;
  - Дж.Б. Кларк;
  - С. Джевонс.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика економічного розвитку Англії, Франції, Німеччини, США

Характерні риси та особливості	Країни			
	Англія	Франція	Німеччина	США
Передумови індустріалізації				
Хронологічні рамки та характер				
Галузева структура				
Соціально-економічні наслідки				
Тип торгівельної політики				
Місце у світовому промисловому виробництві				
Висновки				

ТЕМА 6. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)

Мета теми: розкрити особливості розвитку ринкового господарства й основні напрями економічної думки в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст..

Семінарське заняття 9

Питання для обговорення

1. Економічні передумови та сутність аграрних реформ 1848 р. в Австрії та 1861 р. в Росії, їх наслідки для України
2. Промислове виробництво Східної та Західної України. Етапи промислового перевороту
3. Завершення промислового перевороту, виникнення акціонерних товариств та монополій

Семінарське заняття 10

Питання для обговорення

1. Сутність та значення Столипінської аграрної реформи
2. Зародження і розвиток кооперативного руху. Фінанси і грошовий обіг
3. Особливості розвитку економічної думки в другій половині XIX – поч. XX ст.. Ліберальний та радикальний напрям економічної думки

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Марксистська течія в українській економічній думці
2. Економічна теорія М. Туган-Барановського

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Панщина		Артіль	
Праксеологія		Пропінація	
Радикальний напрям		Закон інвестиційної теорії циклів	
“Закон Подолинського”		Ліберальний напрям	
Кооператив		Сервітут	

Визначення

1. Добровільне об'єднання осіб для досягнення спільною працею певних господарських цілей. Була поширена в дореволюційній Росії та Україні, в СРСР у 1920–1930-х рр..
2. Обмежене правокористування чужою власністю.
3. Монопольне право магнатів і шляхти на виробництво і торгівлю алкогольними напоями в своїх маєтках.
4. Природне-наукове пояснення процесу праці за Подолинським: праця –

таке споживання механічної і психологічної роботи, що нагромаджене в організмі, яке має результати збільшення кількості перетворюваної енергії на земельній поверхні.

5. Відробіткова рента, одна з форм феодалної земельної ренти, дармова примусова праця феодално-феодално-залежного селянина, що працює власним інвентарем у господарстві феодала.

6. Відповідно до цього закону фази промислового циклу визначаються активністю інвестування.

7. Напряму в економічній думці України, представники (С. Подолинський, М. Драгоманов, І. Франко) якого виступали за ліквідацію самодержавства і кріпацтва революційним шляхом.

8. Об'єднання осіб з метою спільної господарської діяльності або спільного споживання товарів і послуг.

9. Напряму в економічній думці України, представники (В. Каразін, Д. Журавський) якого основним засобом ліквідації кріпацтва проголошували просвітницьку діяльність, освіту народу, його виховання в дусі християнських чеснот, а також перевиховання поміщиків та усвідомлення ними необхідності проведення аграрної реформи.

10. Загальна теорія раціональної людської діяльності.

Завдання 2. Оцініть правильність тверджень (так/ні) та занесіть результати у таблицю.

1. Промисловий переворот в Україні розпочався раніше, ніж у Англії.
2. У 1848 р. було скасовано панщину в Західній Україні.
3. Аграрна реформа в Росії відбулася в 1851 р..
4. Процеси індустріалізації в Україні завершилися у 1928–1930 рр..
5. Монополізація сприяла процесам індустріалізації в Україні.
6. В. Каразін був прихильником негайного і повного звільнення селян від поміщиків.
7. Д. Журавський обгрунтував необхідність у заміні кріпацької праці працею найманих працівників.
8. С. Подолинський був представником революційно-демократичного напряму економічної думки.
9. Популяризатором економічного вчення К. Маркса в Україні був М. Зібер.
10. М. Туган-Барановський розробив інвестиційну теорію економічних циклів.

№ питання	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Відповідь										

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Яка галузь залишалася провідною в економіці українських земель у складі Австро-Угорської імперії наприкінці XIX ст.?

- а) сільське господарство;
- б) важка промисловість;
- в) торгівля;
- г) легка промисловість.

2. *Процес індустріалізації в Україні завершився:*
 а) у 1861 році; б) у 70-х роках ХХ ст.;
 в) в 90-х роках ХІХ ст.;
3. *Яка форма організації селянських господарств почала виникати у відповідь на розвиток товарно-грошових відносин на селі наприкінці ХІХ ст.?*
 а) селянська монополія;
 б) селянська кооперація;
 в) селянське підприємство;
 г) фермерське господарство.
4. *Куди, завдяки переселенській політиці П. Столипіна, було переселено близько 1 млн. українців?*
 а) на південь Російської імперії; б) до Сибіру;
 в) на захід Росії; г) на Чукотку.
5. *Кого в період зародження кооперативного руху в Україні називали “артільним батьком”?*
 а) М. Левитський; б) М. Зібер;
 в) М. Драгоманов; г) І. Вернадський.
6. *В. Каразін виступав за заміну панщини:*
 а) грошовим оброком; б) відробітком;
 в) рентою; г) правильна відповідь відсутня.
7. *Майбутнє суспільства М. Драгоманов зв’язував з:*
 а) капіталізмом; б) соціалізмом;
 в) комунізмом; г) селянською общиною.
8. *Яку теорію М. Зібер називав ядром “Капіталу”?*
 а) теорію грошей;
 б) теорію додаткової вартості;
 в) теорію трудової вартості;
 г) теорію корисності.
9. *Важливою складовою Столипінської аграрної реформи було:*
 а) скасування кріпосної залежності селян;
 б) створення відрубних та хутірських господарств;
 в) переселення багатих селян-куркулів до Сибіру;
 г) вилучення надлишків сільськогосподарської продукції.
10. *М.І. Туган-Барановський першим висунув теорію:*
 а) інвестиційних циклів;
 б) трудової теорії вартості;
 в) циклічності економічного розвитку;
 г) додаткової вартості.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

**Порівняльна характеристика аграрних реформ на українських землях
Австро-Угорської та Російської імперій**

Характеристики	Реформи	
	Австро-Угорська імперія	Російська імперія
1. Причини аграрних реформ		
2. Хронологічні рамки		
3. Що скасовувалося за реформою		
3. Статус селянина: - до реформи - після реформи		
4. Умови наділення селян землею відповідно до реформи		
5. Форми власності на землю, передбачені реформою		
6. Наслідки реформи		

ТЕМА 7. Світове господарство та економічна думка на початку ХХ ст.

Мета теми: визначити особливості розвитку світового господарства та економічної думки на початку ХХ ст.. Розкрити три основні напрями тогочасної економічної теорії: неокласичний, кейнсіанство та інституціонально-соціальний.

Семінарське заняття 11

Питання для обговорення

1. Нові явища в соціально-економічному житті провідних країн світу на початку ХХ ст.. Економічні наслідки першої світової війни
2. Становлення системи регульованого капіталізму та її відображення в економічній думці

Семінарське заняття 12

Питання для обговорення

1. Світова економічна криза 1929–1933 рр. та її вплив на розвиток капіталістичних країн
2. Кейнсіанська теорія та її еволюція

Питання для самостійного вивчення (2 год.)

1. Виникнення й загальна характеристика неолібералізму
2. Загальна характеристика інституціоналізму та основні етапи його розвитку

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Макроекономіка		Неолібералізм	
Моносонія		Монополія	
Кейнсіанство		Недосконала конкуренція	
Монополістична конкуренція		Конкуренція	
Неокласичний напрям		“Велика депресія”	
Фінансова олігархія		Чиста монополія	
Олігополія		Мультиплікатор	

Визначення

1. Найбільш руйнівна економічна криза в історії промислово розвинутих країн (США, Німеччини, Велика Британія, Франція і т.д.) протягом 1929–1933 років.
2. Один з провідних напрямів у політекономії, який обґрунтовує необхідність державного регулювання процесу відтворення.
3. Це поняття відбиває таку ринкову ситуацію, коли певний товар поставляється єдиною фірмою.
4. Виникає у 90-х роках ХІХ ст.. Представники нових маржинальних ідей стали розглядатись як правонаступники класичної політекономії і називатись

неокласиками, а їх теорія, одержала назву “неокласичної”. Найбільший внесок зробили – англієць А. Маршалл, американець Дж.-Б. Кларк та італієць В. Парето.

5. Напряв в економічній теорії, що базується на неокласичній методології і захищає принципи саморегулювання економіки, вільної конкуренції та економічної свободи.

6. Вивчає економіку в цілому і дає можливість одержати загальне уявлення про процеси виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг в масштабі певного регіону, країни або навіть всього світу.

7. Економічне суперництво між відокремленими виробниками продукції, робіт, послуг щодо задоволення інтересів, пов’язаних з продажем продукції, виконанням робіт, наданням послуг одним і тим же споживачам.

8. Ринкова ситуація, коли фірма (або декілька фірм) виробляє і поставляє таку частку продукту, що може вирішальним чином впливати на формування ціни.

9. Така структура ринку, за якої на ньому діє велика кількість продавців, що поставляють товари, які є близькими, однак недосконалими заміниками.

10. Дзеркальне відображення монополії; ринок, на якому є лише один покупець певного товару.

11. Термін, застосований у макроекономіці, щоб позначити зміни, які відбуваються у таких змінних, як ВВП, пропозиція грошей, на одиницю зміни у зовнішніх змінних, таких, як урядові видатки або банківські резерви.

12. Панування у певній галузі або сфері економіки декількох крупних фірм.

13. Одна фірма є єдиним виробником продукції, повний контроль над ціною.

14. Капіталістична еліта, до якої належить верхівка монополістичної буржуазії, а також провідні менеджери найбільших корпорацій.

Завдання 2. Заповнити таблицю, вказавши якими школами та їх представниками був репрезентований неолібералізм.

Школа	Представник
1.	1.
2. Чиказька	2. М. Фрідмен
3.	3.
4.	4.

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Коли відбулася перша світова економічна криза?

а) 1856–1857 рр.;

б) 1929–1930 рр.;

в) 1929–1933 рр.;

г) 1801–1803 рр..

2. Який фактор виробництва є рушійною силою розвитку в теорії Й. Шумпетера:

- а) капітал; б) земля;
- в) підприємницькі здібності; г) праця.

3. Хто визначав імперіалізм, як вищу стадію капіталізму?

- а) Дж.А. Гобсон; б) В.І. Ленін;
- в) Р. Гільфердинг; г) Дж. Робінсон.

4. З наведених нижче положень основу методології дослідження Дж.М. Кейнса становлять:

- а) пріоритет макроекономічного аналізу;
- б) концепція “ефективного попиту”;
- в) лібералізація економіки; г) правильні відповіді а) і б).

5. Що з названого не мало місця у теорії Кейнса “керованого капіталізму”?

- а) чітка координація державою зв’язків постачальників з виробниками;
- б) проведення політики інфляції;
- в) зниження та заморожування заробітної плати;
- г) велика програма громадських робіт.

6. Головні методологічні принципи неолібералізму були сформовані в:

- а) у 30-ті рр. XX ст.;
- б) у 90-ті рр. XIX ст.;
- в) у 40-ві рр. XX ст.;
- г) жодної правильної відповіді.

7. Неолібералізм на відміну від кейнсіанства припускає:

- а) державні заходи для інвестування збиткових і низькорентабельних галузей економіки;
- б) лібералізацію економіки;
- в) пріоритет приватної власності і вільне ціноутворення;
- г) правильні відповіді б) і в).

8. Виступаючи проти прямого державного регулювання і планового ціноутворення, неоліберали вважають, що держава повинна:

- а) забезпечити необхідні правові й економічні умови для ринкової економіки і свободи ціноутворення;
- б) взяти на себе стабілізацію грошово-кредитної системи;
- в) розробити і реалізувати податкову, інвестиційну, зовнішньоекономічну й антимонопольну політику;
- г) здійснювати соціальний захист населення.

9. Головною працею Дж.М. Кейнса вважається:

- а) “Економічна таблиця”; б) “Капітал”;
- в) “Загальна теорія зайнятості, процента та грошей”;
- г) “Дослідження про природу та причини багатства народів”.

10. До теоретичних засад неолібералізму належать:

- а) створення державою умов для ефективного функціонування ринкового механізму;
- б) пріоритет державної власності та державних господарських структур;

- в) централізований розподіл ресурсів та суспільного продукту;
 г) збільшення обсягів державних замовлень, закупівель і позик.

11. Представниками лондонської школи неолібералізму є:

- а) Л. Мізес, М. Фрідмен, А. Шварц;
 б) Ф. Хайєк, Л. Роббінс, Е. Кеннан;
 в) В. Ойкен, Л. Ерхард, В. Репке, А. Рюстов, А. Мюллер-Армак;
 г) Ж. Рюеф, Л. Арман, М. Алле, Ф. Перру.

12. Внаслідок Першої світової війни найменші економічні втрати були у:

- а) Великобританії;   б) Росії;
 в) США;   г) Японії.

13. Після Першої світової війни найбільшим фінансовим центром став:

- а) Париж;   б) Лондон;
 в) Нью-Йорк;   г) Вашингтон.

14. Яка країна стала найбільшим експортером капіталу після Першої світової війни:

- а) Великобританія;   б) Японія;
 в) США;   г) Швейцарія.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика наслідків першої світової війни для Англії, США, Росії

Характерні риси та особливості	Країни		
	Англія	США	Росія
Галузева структура			
Соціально-економічні наслідки			
Тип торгівельної політики			
Місце у світовому промисловому виробництві			
Висновки			

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4

ТЕМА 8. Тенденції розвитку національних економічних систем та основні напрями економічної думки в глобальному середовищі (50-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Мета теми: визначити основні тенденції розвитку національних економічних систем та напрями розвитку економічної думки в другій половині ХХ ст.; визначити основні тенденції розвитку національних економічних систем та напрями розвитку економічної думки під впливом науково-технічної революції.

Семінарське заняття 13

Питання для обговорення

1. Економічні наслідки Другої світової війни. Зрушення в галузевій структурі провідних країн
2. Особливості розвитку нових індустріальних держав
3. Неокейнсіанські теорії економічного зростання
4. Посткейнсіанство (Робінсон, Сраффа)
5. Теорія “неокласичного синтезу” (П. Самуельсон)

Питання для самостійного вивчення (6 год.)

1. Інтеграційні процеси в економіці. “Спільний ринок” як форма економічної інтеграції
2. Особливості розвитку світової економіки в 70-90-х роках ХХ ст.
3. Основні напрями розвитку неінституціоналізму
4. Теорії трансформації капіталізму
5. Теорії “індустріального суспільства”
6. Концепція “постіндустріального суспільства”

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Індустріальне суспільство		Постіндустріальне суспільство	
Господарська система		Неокласичний синтез	
Сукупний попит		Суспільство	

Визначення

1. Наука про ефективне використання обмежених виробничих ресурсів або управління ними з метою досягнення максимального задоволення потреб людини. Засновники цієї науки К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю.
2. Організована сукупність людей, об’єднаних характерними для них відносинами на певному ступені історичного розвитку.
3. Суспільство, в якому завершено процес створення великої, технічно розвиненої промисловості (як основи і провідного сектора економіки) та

відповідних соціальних і політичних структур; етап розвитку суспільства, коли основна маса населення зайнята на заводах і фабриках (в індустрії).

4. Стадія суспільного розвитку, яка приходить на зміну індустріальному суспільству.

5. Реальний обсяг національного виробництва товарів і послуг, який домашні господарства, фірми та уряд, готові купити за даного рівня цін.

6. Це своєрідно впорядкована система зв'язку між виробниками матеріальних і нематеріальних благ і послуг та споживачами.

Завдання 2. Опрацювати працю представника кембріджської школи П'єро Сраффа "Виробництво товарів за допомогою товарів" (1960 рік) та вказати її головну ідею.

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Політика якої країни не була політикою виходу з світової економічної кризи?

- а) "новий курс" Рузвельта в США;
- б) політика Народного фронту у Франції;
- в) мілітаризації фашистської Німеччини;
- г) соціально-економічна політика більшовицької Росії.

2. Які ринкові ситуації виділяє Дж. Робінсон, аналізуючи недосконалу конкуренцію:

- а) чиста монополія;
- б) чиста конкуренція;
- в) олігополія;
- г) правильна відповідь а), в).

3. Передумовою виникнення олігополії і недосконалої конкуренції, за Дж. Робінсон, є:

- а) конкуренція між товаровиробниками;
- б) особливий різновид монополій;
- в) концентрація виробництва;
- г) профспілковий рух.

4. Як розраховується акселератор в неокейнсіанських моделях економічного росту:

- а) як відношення приросту доходу до приросту інвестицій;
- б) як відношення приросту виробничих потужностей до приросту інвестицій;

- в) як відношення приросту інвестицій до приросту доходу;
 г) як відношення приросту виробничих потужностей до приросту доходу.
5. Представниками неокейнсіанства, які розробили численні моделі економічного зростання, були:
- а) Е. Хансен, О. Домар, Р. Харрод, Дж. Хікс, Н. Калдор;
 б) Дж. Робінсон, Й. Шумпетер, Е. Чемберлін;
 в) Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, В. Мітчелл, Дж. Коммонс;
 г) В. Ойкен, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, М. Алле, Ф. Перру.
6. Лідером післявоєнного неокейнсіанства став Р. Харрод, який:
- а) є автором “рівняння гарантованого зростання” (динамічної версії кейнсіанської умови рівноваги $I=S$);
 б) встановив, що темп зростання є функцією приросту капіталу;
 в) став одним з розробників моделі “мультиплікатор – акселератор”;
 г) всі відповіді правильні.
7. Представниками посткейнсіанства були англійські ліві кейнсіанці Дж. Робінсон, Н. Калдор, П. Сраффа, які:
- а) наполягали на необхідності розв’язання соціальних проблем, підвищення купівельної спроможності населення;
 б) критикували засилля монополій і висунули ряд антимонопольних вимог;
 в) наголошували на необхідності ліквідації нерівності у розподілі доходів, скороченні військових витрат і їх переорієнтації на охорону здоров’я, соціальне страхування;
 г) всі відповіді правильні.
8. Досліджуючи реальні ринкові структури, незалежно і одночасно прийшли до висновку, що монополія є ринковою ситуацією, яка не заперечує конкуренції, а лише змінює її форми:
- а) Й. Шумпетер та Е. Чемберлін;
 б) Й. Шумпетер та Дж. Хікс;
 в) Дж. Робінсон та Й. Шумпетер;
 г) Е. Чемберлін та Дж. Робінсон.
9. Основу сучасних уявлень про ринкову економіку за ситуації монополізації виробництва утворили теоретичні здобутки:
- а) П. Сраффи, Е. Чемберліна, Дж. Робінсон, Й. Шумпетера;
 б) Е. Хансена, О. Домара, Р. Харрода, Н. Калдора;
 в) А. Маршалла, Ф. Еджврта, Дж. Хікса, В. Парето;
 г) А. Лаффера, А. Філіпса, А. Фелпса, М. Фрідмена.
10. Автором теорії недосконалої конкуренції є:
- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон;
 в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.
11. Автором теорії монополістичної конкуренції є:
- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон;
 в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.
12. Автором теорії ефективної конкуренції є:
- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон;

- в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.
 13. Термін “неокласичний синтез” був введений у науковий оборот англійським економістом, лауреатом Нобелівської премії:
- а) Дж. Хіксом; б) Дж. Мідом;
 в) А. Льюїсом; г) Р. Стоуном.
14. П. Семюелсон як представник “неокласичного синтезу”:
- а) намагався інтегрувати всі економічні вчення, які ґрунтуються на неокласичній ідеології;
 б) визнавав плюралізм підходів до формування реальної економічної політики;
 в) допускав можливість застосування будь-яких моделей і методів державного впливу на економіку за умови збереження ринкового механізму саморегулювання;
 г) всі відповіді правильні.
15. Друга світова війна тривала:
- а) з 1.09.1939 р. по 9.05.1945 р.;
 б) з 1.09.1939 р. по 2.09.1945 р.;
 в) з 22.06.1941 р. по 9.05.1945 р.;
 г) з 22.06.1945 р. по 2.09.1945 р..
16. До економічних інтересів Німеччини у Другій світовій війні відносять усі, окрім:
- а) військово-політичного реваншу;
 б) захоплення джерел стратегічної сировини;
 в) захоплення родючих земель;
 г) захоплення ринків збуту.
17. До засобів мобілізації економіки Німеччині під час Другої світової війни відносять усі, окрім:
- а) запровадження карткової системи розподілу життєво необхідних товарів;
 б) запровадження загальної трудової повинності;
 в) залучення зовнішніх позик для фінансування військових видатків;
 г) підвищення податкового тягаря.
18. До специфічних чинників мобілізації економіки Японії під час Другої світової війни можна віднести:
- а) грошову емісію; б) заборону страйків;
 в) зовнішні запозичення; г) підвищення податкового тягаря.
19. Найбільші демографічні втрати у Другій світовій війні понесла:
- а) Німеччина; б) Польща;
 в) Білорусія; г) Україна.
20. До загальних рис економічного становища країн світу після Другої світової війни відносяться усі, окрім:
- а) морального та фізичного зносу обладнання;
 б) розпаду колоніальної системи;
 в) зниження смертності населення;
 г) занепаду сільського господарства.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика наслідків другої світової війни для Англії, Японії, Німеччини, США

Характерні риси та особливості	Країни			
	Англія	Японія	Німеччина	США
Соціально-економічні наслідки				
Тип торгівельної політики				
Місце у світовому промисловому виробництві				
Висновки				

Завдання 5. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Теорія суспільного вибору		Транснаціональна компанія (ТНК)	
Спільний ринок		Теорія “революції в доходах”	
Власність		Експлуатація	
Футурологія		Засоби виробництва	

Визначення

1. Компанія (корпорація), що володіє виробничими підрозділами в декількох країнах.

2. Об'єднання національних ринків декількох країн в єдиний великий ринок з вільним переміщенням в його межах капіталів, товарів, послуг і робочої сили.

3. Теорія, яка вивчає різні способи і методи, за допомогою яких люди використовують урядові установи у своїх власних інтересах.

4. Складовий елемент теорії “народного капіталізму”. Її прихильники стверджують, що в розвинутих капіталістичних країнах стався принциповий переворот у розподілі національного доходу, суть якого полягає у поступовому зближенні доходів різних верств і класів капіталістичного суспільства. Цю тезу пропагували С. Кузнець, Дж.К. Гелбрейт, К. Боулдінг, М. Сальвадорі, Е. Хансен та інші.

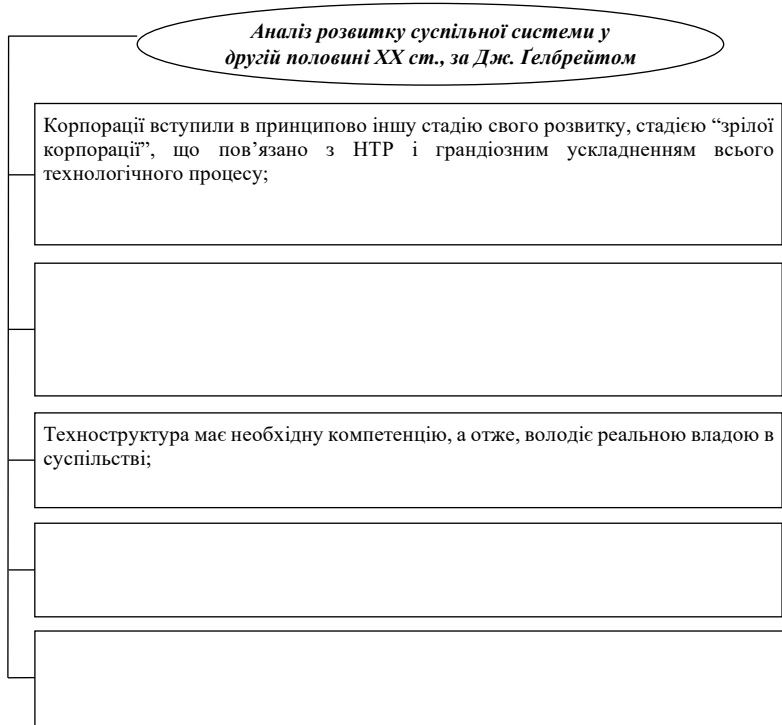
5. Володіння й розпорядження речами; речі, рухомі й нерухомі, що комусь належать.

6. Сукупність предметів та засобів праці, які використовуються людьми в процесі виробництва матеріальних благ і послуг.

7. Пригноблення в результаті привласнення економічними чи позаекономічними методами результатів праці однієї соціальної групи на користь іншої.

8. Наука прогнозування майбутнього, в тому числі шляхом екстраполяції існуючих технологічних, економічних або соціальних тенденцій чи спробами передбачення майбутніх тенденцій.

Завдання 6. Заповніть схему вказавши аналіз розвитку суспільної системи у другій половині XX ст., за Дж. Гелбрейтом

Завдання 7. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. Протиборство основних типів господарства (центрально-керованого і вільно-ринкового) мало прояв у протистоянні:

- а) “капіталізм” – “соціалізм”;   б) “Північ” – “Південь”;
в) “Захід” – “Схід”;   г) США і Іраку.

2. В чому суть енергетичної кризи середини 70-х років XX століття?

- а) різке підвищення цін на нафту;   б) зниження цін на енергоносії;
в) криза вугільної галузі;
г) вичерпання енергетичних ресурсів Землі.

3. Що з названою не було шляхом вирішення енергетичної кризи середини 70-х років XX століття?

- а) розвиток електронно-інформаційної техніки;
б) розвиток енергозберігаючих технологій;
в) зниження цін на нафту.

4. Що з названого не входить до ведучих світових економічних центрів?

- а) Північна Америка (США і Канада);
б) Західна і Центральна Європа (Європейське економічне співтовариство);
в) Японія (разом з “азіатськими тиграми”);
г) країни “третього світу”.

5. Яка з теорій не належала до неоінституціоналізму?

- а) теорія соціального інституціоналізму;
б) теорія трансакційних витрат;
в) теорія емпіричного інституціоналізму;
г) теорія суспільного вибору.

6. Теорію економічного зростання розробили:

- а) Кейне і Робінсон;   б) Хікс і Хансен;
в) Харрод і Домар;   г) Калдор і Вайнтруб.

7. Розвиток науки, техніки в 2-й половині XX ст. в провідних країн світу призвів до розвитку концепції:

- а) постіндустріального суспільства;   б) індустріального суспільства;
в) доіндустріального суспільства;   г) немає правильної відповіді.

8. Термін “постіндустріалізм” ввів у науковий обіг:

- а) А. Пенті;   б) Д. Белл;
в) Дж. Гелбрейт;   г) Я. Тінберген.

9. Фундатор неоінституціоналізму є:

- а) Роберт Фогель;   б) Джеймс Б'юкенен;
в) Рональд Коуз;   г) Дуглас Норт.

10. До неоінституціональних теорій відносять теорії:

- а) трансформації капіталізму;   б) індустріального суспільства;
в) конвергенції;   г) всі відповіді правильні.

11. Для неоінституціональних теорій трансформації характерні:

- а) теза про зміну структури капіталістичної власності;
б) твердження про відокремлення функцій власності і управління;

в) теза про зміну мотивації підприємницької діяльності, її переорієнтацію з максимізації прибутку на суспільні потреби;

г) всі відповіді правильні.

12. Представник неоінституціоналізму Дж.К. Гелбрейт вважав, що причиною “революції управлінців” є підвищення ролі такого ресурсу як:

а) праця;

б) капітал;

в) інформація;

г) підприємницький талант.

Завдання 8. Заповнити таблицю.

Характерні риси та особливості теорії трансформації капіталізму та теорії “індустріального суспільства”

Характерні риси та особливості	Теорії	
	трансформації капіталізму	“індустріального суспільства”
Автори теорії		
Головні методологічні принципи		
Характерні особливості		

ТЕМА 9. Господарство та економічна думка України в умовах командно-адміністративної економічної системи та відновлення основ ринкової системи господарства (20-ті роки ХХ ст. – початок ХХІ ст.)

Мета теми: розглянути розвиток господарства України в умовах радянської економічної системи та особливості формування української економічної думки; з'ясування зародження та формування засад ринкової економічної системи України та сучасного стану української економічної думки.

Семінарське заняття 14 **Питання для обговорення**

1. Господарство України в період “воєнного комунізму” та нової економічної політики
2. Господарство України в роки Другої світової війни
3. Відбудова і розвиток промисловості в повоєнні роки
4. Участь України у світовому господарстві
5. Економічні дискусії 20-30-х рр.
6. Розвиток економічної теорії в Україні в радянський період

Питання для самостійного вивчення (4 год.)

1. Розбудова національної економіки України в умовах незалежності, її ринкова трансформація
2. Економічна думка України в період панування тоталітарної системи
3. Сучасний етап розвитку української економічної думки

Завдання 1. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Соціалізм		НЕП	
Госпрозрахунок		Анархо-комунізм	
Планова (командна) економіка		Командно-адміністративна система	
Продрозкладка		Колективізація	
Усуспільнення виробництва		“Воєнний комунізм”	

Визначення

1. Соціальний лад, у якому основою виробничих відносин є суспільна власність на засоби виробництва й проголошуються принципи соціальної справедливості, й рівності.
2. Спосіб організації суспільних відносин, для якого характерні: твердий централізм господарського життя на базі державної власності; використання позаекономічних, ідеологічних методів керування; панування партійно-державної бюрократії при відсутності реальної волі й справжньої демократії.
3. Здійснювані більшовиками з середини 1918 (в Україні з 1919 року) по

Завдання 3. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. В чому сутність політики НЕПу?
  - а) відновлення торгівлі та товарних відносин;
  - б) введення стійкої грошової одиниці;
  - в) введення господарського розрахунку на підприємствах;
  - г) усі відповіді правильні.
2. Політика “воєнного комунізму” передбачала усе, окрім:
  - а) націоналізації землі;
  - б) ліквідації раднаргоспів;
  - в) ліквідації товарно-грошових відносин;
  - г) створення продзагонів.
3. В чому суть “кризи збуту” в Україні у 20-30 роки?
  - а) селяни не здавали хліб державі;
  - б) знизилася купівельна спроможність населення;
  - в) була мала кількість заготівельних організацій;
  - г) мала кількість магазинів.
4. На яких концепціях відбувалась побудова соціалістичного суспільства у 20-30-х роках?
  - а) ленінська модель;
  - б) політика “воєнного комунізму”;
  - в) політика тотального директивного планування;
  - г) усі відповіді правильні.
5. Кому належить праця “Економічні проблеми соціалізму в СРСР” (1952 року)?
  - а) Й. Сталіну;
  - б) Є. Слуцькому;
  - в) С. Струмиліну;
  - г) М. Кондратьєву.
6. Хто в 1931 р. в науку запровадив поняття “політична економія соціалізму”?
  - а) М. Вознесенський;
  - б) А. Чаянов;
  - в) А. Рибніков;
  - г) В. Ленін.
7. Хто сформулював ідею багатокладності перехідної економіки?
  - а) В. Ленін;
  - б) Л. Троцький;
  - в) В. Мілютін;
  - г) Й. Сталін.
8. Хто із вчених у 30-х роках ХХ ст. виступив з пропагандою переваг самостійного економічного розвитку України?
  - а) М. Кондратьєв;
  - б) О. Чаянов;
  - в) В. Волобуєв;
  - г) М. Соколов.
9. Управління народним господарством Л.Д. Троцький пропонував здійснювати через:
  - а) директивне централізоване планування економіки;
  - б) ринкове регулювання;
  - в) поєднання сил плану з силою ринку;
  - г) правильна відповідь відсутня.
10. Хто вперше у 1925 р. побудував модель міжгалузевого балансу?
  - а) В. Леонтєв;
  - б) Є. Слуцький;
  - в) М. Кондратьєв;
  - г) М. Бухарін.

Завдання 4. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика політики “воєнного комунізму” і НЕЦу

Характеристики	Політика	
	“воєнного комунізму”	нова економічна
1. Мета		
2. Хронологічні рамки		
Реформи:		
– в сільському господарстві		
– в промисловості		
– в фінансовій сфері		
3. Наслідки політики		

Завдання 5. Підберіть правильне визначення зазначених термінів та занесіть результати у таблицю.

Термін	№ визначення	Термін	№ визначення
Бартер		Тіньова економіка	
Товарне виробництво		Лібералізація цін	
Стагфляція		Приватизація	
Перехідна економіка		Гіперінфляція	
Реприватизація		Ринкова економіка	

Визначення

1. Стан розвитку економіки, коли у цей конкретний історичний момент суспільство (країна) переходить від однієї цілісної системи до іншої. Головна мета такого розвитку – не просто формування ринку.

Завдання 7. Вирішіть тестові завдання (правильна відповідь одна).

1. У яких роках почалася розробка проблеми переходу до ринкової економіки?

- а) у 80-90-х роках ХХ ст.;
- б) у 80-х роках ХХ ст.;
- в) у 70-х роках ХХ ст.;
- г) у 90-х роках ХХ ст..

2. Легалізація тіньової економіки в Україні відбудеться за рахунок:

- а) лібералізації податкової політики;
- б) здійснення аграрної реформи;
- в) прискоренню приватизації;
- г) пріоритету соціальної сфери.

3. Приватизація в Україні розпочалася у:

- а) 1991 р.;
- б) 1992 р.;
- в) 1994 р.;
- г) 1996 р..

4. Девальвація – це зниження:

- а) курсу національної валюти;
- б) курсу іноземних валют;
- в) загального рівня цін;
- г) рівня інфляції.

5. До основних чинників глибокого економічного спаду в Україні відносять:

- а) низький рівень монополізації економіки;
- б) руйнування міжгалузевих та міждержавних економічних зв'язків;
- в) зниження цін внаслідок їх лібералізації;
- г) дефіцит багатьох споживчих товарів.

6. До важливих заходів економічної політики періоду президентства

Л. Кравчука відносять усі, окрім:

- а) запровадження в обіг гривні;
- б) початку приватизації;
- в) лібералізації зовнішньої торгівлі;
- г) вступу України до МВФ.

7. Нова національна валюта “гривня” була запроваджена в Україні у:

- а) 1992 р.;
- б) 1994 р.;
- в) 1996 р.;
- г) 1998 р..

8. Однією з рис трансформаційної кризи в Україні був надзвичайно високий:

- а) темп приватизації;
- б) рівень інфляції;
- в) ступінь євроінтеграції;
- г) курс національної валюти.

9. Особливістю “шокової терапії” в Україні була:

а) невідповідність швидкості практичних перетворень проголошеним деклараціям;

- б) невідповідність якості цивільної продукції європейським стандартам;
- в) відсутність підтримки політики уряду з боку населення;
- г) наявність початкового великого зовнішнього боргу.

10. Наукові дослідження сучасного етапу розвитку української економічної думки ґрунтуються на:

- а) на критиці немарксистських економічних концепцій;
- б) на нових підходах та об'єктивних методах аналізу;
- в) дослідженнях західної економічної думки;
- г) на критиці марксистських економічних концепцій.

Завдання 8. Заповнити таблицю.

Порівняльна характеристика централізованої планової та ринкової економіки в Україні

Характеристики	Економіка	
	централізовано планова	ринкова
1. Форма власності		
2. Хронологічні рамки		
3. Форми господарювання		
3. Управління економікою		
4. Галузева структура		
5. Принцип розподілу		
6. Висновки		

РОЗДІЛ III. МОДУЛЬНІ КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Модульна контрольна робота 1

1. *“Економічна історія” відноситься до ... економічних наук:*
  - а) функціональних;
  - б) фундаментальних;
  - в) прикладних;
  - г) історичних, а не економічних наук.
2. *“Історія економічних учень” відноситься до ... економічних наук:*
  - а) прикладних;
  - б) функціональних;
  - в) фундаментальних;
  - г) історичних, а не економічних наук.
3. *Наукою, що вивчає еволюцію економічних поглядів та ідей є:*
  - а) економічна історія;
  - б) історія народів світу;
  - в) історія економічних учень;
  - г) історія політичної економії.
4. *До специфічних методів історико-економічних досліджень належать всі наступні, окрім:*
  - а) історичного;
  - б) логічного;
  - в) територіального;
  - г) методу наукових абстракцій.
5. *“Історія економічних учень” як самостійна дисципліна вперше починає викладатись в європейських університетах:*
  - а) наприкінці XVIII століття;
  - б) наприкінці XIX століття;
  - в) після I світової війни;
  - г) після II світової війни.
6. *Назвіть найбільше господарське досягнення Стародавнього Єгипту:*
  - а) зрошувальна система землеробства;
  - б) будівництво пірамід;
  - в) виготовлення паперу;
  - г) друкування монет.
7. *Яка держава набула розквіту за царя Хаммурані (1792–1750 рр. до н.е.)?*
  - а) Вавилонське царство;
  - б) Шумер;
  - в) Ніппур;
  - г) Стародавній Єгипет.
8. *Основною господарською формою у рабовласницьку добу була:*
  - а) трапеза;
  - б) вілла;
  - в) сеньйорія;
  - г) прекарія.
9. *Люди, що попали у боргове рабство:*
  - а) етруски;
  - б) патриції;
  - в) плебеї;
  - г) клієнтелі.
10. *Період історії людини, що тривав 3 млн. 10 тис. років тому, найважчий і найдовший період, який збігся з льодовиковим періодом в історії Землі?*
  - а) палеоліт;
  - б) неоліт;
  - в) мезоліт;
  - г) лагенський.
11. *Назвіть визначне технічне досягнення людини у давній кам'яний вік?*
  - а) видобування вогню;
  - б) рибальство вудкою;
  - в) човен, пліт;
  - г) лук і стріли.
12. *У який період було винайдено рибальство вудкою, гарпуни, лук, стріли, рибальські голки, плетені сітки, тенета?*
  - а) палеоліт;
  - б) неоліт;

- в) мезоліт; г) латенський.
13. У державах Стародавнього Сходу найбільшими рабовласниками були:
- а) землевласники; б) імператори;
- в) вільні селяни; г) монастирі.
14. Основною темою дослідження Платона було:
- а) задоволення потреб людей; б) модель “ідеальної держави”;
- в) розвиток ринкових відносин; г) управління господарством.
15. Яку зі сфер господарства вважав найголовнішою Ксенофонт?
- а) землеробство; б) торгівля;
- в) ремесло; г) лихварство.
16. Хто зі стародавніх римських вчених був ініціатором прийняття закону, що обмежував розміри земельних ділянок?
- а) Тиберій Гракх; б) Катон Старший;
- в) Колумелла; г) Варрон.
17. Сальтус – це:
- а) невеликий рабовласницький маєток площею 25–100 га;
- б) невелика земельна ділянка, яку надавали в оренду колонам;
- в) спеціалізована латифундія; г) майстерня з виробництва зброї.
18. Латифундія представляла собою:
- а) общинне господарство; б) рабовласницьку плантацію;
- в) державне землеволодіння; г) колонію.
19. Термін “економіка” вперше був введений у науковий оборот:
- а) Аристотелем; б) Платоном;
- в) Ксенофонтом; г) А. Монкретьєном.
20. Поняття “економіка” Ксенофонт застосовує у значенні:
- а) наука про поведінку господарських суб’єктів;
- б) мистецтво управління домогосподарством;
- в) управління господарством країни; г) наука про господарство.
21. Концепцію економіки і хрематистики – поділу господарства на природну сферу і неприродну, створив:
- а) Сократ; б) Ксенофонт;
- в) Аристотель; г) Платон.
22. Аристотель відносив до хрематистики:
- а) землеробство і ремесло; б) торгівлю і лихварство;
- в) дрібну торгівлю; г) работоргівлю.
23. Безумовною формою феодального землеволодіння є:
- а) фео́д; б) ало́д;
- в) бенефі́цій; г) доме́н.
24. До видів феодальної земельної власності відносять усі, окрім:
- а) світської; б) королівської;
- в) духовної; г) селянської.
25. Організаційна форма феодального ремесла:
- а) майстерня; б) ремісничий цех;
- в) мануфактура; г) фабрика.

Модульна контрольна робота 2

1. *Хто з перших мореплавців відкрив Америку?*
  - а) Христофор Колумб, 1492 р.;
  - б) Васко да Гама, 1497–1498 рр.;
  - в) Магеллан, 1519–1521 рр..
2. *Хто з мореплавців відкрив шлях з Європи в Індію через Атлантичний океан?*
  - а) Христофор Колумб;
  - б) Васко да Гама;
  - в) Магеллан.
3. *Великим географічним відкриттям найбільше сприяла потреба у:*
  - а) рабах;
  - б) коштовних металах;
  - в) зброї;
  - г) продовольстві.
4. *Першою колоніальною імперією була:*
  - а) Іспанія;
  - б) Португалія;
  - в) Англія;
  - г) Франція.
5. *Найбільшою колоніальною державою у XVI ст. була:*
  - а) Франція;
  - б) Англія;
  - в) Німеччина;
  - г) Іспанія.
6. *Економічне значення Великих географічних відкриттів полягає у:*
  - а) створенні колоніальної системи;
  - б) формуванні світового ринку;
  - в) “революції цін”;
  - г) збільшенні асортименту товарів.
7. *“Революція цін” почалася у:*
  - а) Іспанії;
  - б) Італії;
  - в) Голландії;
  - г) Франції.
8. *Найбільшу користь від “революції цін” отримали:*
  - а) купці;
  - б) селяни;
  - в) фермери;
  - г) феодали.
9. *Батьківщиною мануфактурного виробництва вважають:*
  - а) Англію;
  - б) Нідерланди;
  - в) Францію;
  - г) Іспанію.
10. *Форма організації виробництва, заснована на ремісничій техніці, вільнонайманій робочій силі та поділі праці, - це:*
  - а) мануфактура;
  - б) цех;
  - в) фільварок;
  - г) фабрика.
11. *Головна передумова виникнення меркантилізму:*
  - а) заміна натурального господарства товарним;
  - б) великі географічні відкриття;
  - в) розвиток мануфактур;
  - г) утворення колоніальних імперій.
12. *Об’єктом дослідження меркантилістів були:*
  - а) грошовий обіг;
  - б) натуральне господарство;
  - в) торгівля;
  - г) правильні відповіді а) і в).
13. *До представників меркантилізму належав:*
  - а) А. Монкретьєн;
  - б) А. Тюрго;
  - в) П. Бугальбер;
  - г) Ф. Кене.

14. Найбільш яскравим і своєрідним виразником ідей меркантилізму в Росії був автор знаменитої “Книги про вбогість та багатство”:

- а) А. Ордін-Нащокін; б) І. Посошков;
в) Ф. Прокопович; г) Г. Граб’янка.

15. Термін “політична економія” вперше з’являється у назві твору А. Монкретьєна “Трактат політичної економії” у:

- а) 1516 р.; б) 1615 р.;
в) 1647 р.; г) 1776 р..

16. Термін “політична економія” вперше був введений у науковий оборот:

- а) А. Смітом; б) К. Марксом;
в) А. Монкретьєном; г) Аристотелем.

17. Яка країна є батьківщиною телефонного зв’язку?

- а) Англія; б) Німеччина;
в) Франція; г) США.

18. Скільки етапів пройшов промисловий переворот у Франції?

- а) жодного; б) два;
в) три; г) декілька.

19. Чим визначається, за Д. Рікардо, вартість товару:

- а) корисністю; б) природними факторами;
в) затратами праці; г) споживною вартістю.

20. Вартість Ф. Бастія розглядав як:

- а) корисність благ; б) природний фактор;
в) суму наданих власником послуг;
г) затрати праці.

21. Завданням політекономії історична школа вважала:

- а) аналіз економічних законів;
б) розробку методів господарювання;
в) опис та систематизацію економічних факторів;
г) вияв закономірностей розвитку економіки.

22. Новим для політичної економії стало положення К. Маркса:

- а) про організаційну будову капіталу;
б) поділ капіталу на постійний і змінний;
в) норму додаткової вартості;
г) всі відповіді правильні.

23. Яким було джерело первісного нагромадження капіталу в Нідерландах?

- а) грабіж, работоргівля, піратство; б) державний борг;
в) викупні платежі; г) торгівля і кредити.

24. До джерел “первісного нагромадження капіталу” в Англії відносять:

- а) аграрний переворот і реформація;
б) система державного боргу і протекціоністська політика уряду;
в) колоніальна система; г) всі відповіді правильні.

25. Хто був основоположником англійської класичної школи:

- а) А. Сміт; б) У. Петті;
в) Т. Мен; г) Д. Рікардо.

Модульна контрольна робота 3

1. Яка зі шкіл маржиналізму базувалась на суб'єктивно-психологічному підході до аналізу економічних процесів та їх факторів?

- а) австрійська; б) кембриджська;
в) американська; г) математична.

2. До благ “нижчого порядку” К. Менгер відносить:

- а) предмети споживання; б) сировина і матеріали;
в) інструменти та машини; г) правильні відповіді б) і в).

3. Хто вперше із дослідників в історії економічної думки запропонував модель загальної економічної рівноваги в математичній формі?

- а) К. Менгер; б) Ф. Візер; в) С. Джевонс; г) Л. Вальрас.

4. Автором учення про економічну статистику, динаміку та теорію граничної продуктивності є:

- а) Е. Бем-Баверк; б) А. Маршалл; в) Дж.Б. Кларк; г) С. Джевонс.

5. Яка галузь залишалася провідною в економіці українських земель у складі Австро-Угорської імперії наприкінці XIX ст.?

- а) сільське господарство; б) важка промисловість;
в) торгівля; г) легка промисловість.

6. Процес індустріалізації в Україні завершився:

- а) у 1861 році; б) у 70-х роках XX ст.; в) в 90-х роках XIX ст.;

7. Куди, завдяки переселенській політиці П. Столипіна, було переселено близько 1 млн. українців?

- а) на південь Російської імперії; б) до Сибіру;
в) на захід Росії; г) на Чукотку.

8. Кого в період зародження кооперативного руху в Україні називали “артільним батьком”?

- а) М. Левитський; б) М. Зібер;
в) М. Драгоманов; г) І. Вернадський.

9. В. Каразін виступав за заміну паницини:

- а) грошовим оброком; б) відробітком;
в) рентою; г) правильна відповідь відсутня.

10. Майбутнє суспільства М. Драгоманов зв'язував з:

- а) капіталізмом; б) соціалізмом;
в) комунізмом; г) селянською общиною.

11. Коли відбулася перша світова економічна криза?

- а) 1856–1857 рр.; б) 1929–1930 рр.;
в) 1929–1933 рр.; г) 1801–1803 рр..

12. В теорії Й. Шумпетера рушійною силою розвитку є:

- а) капітал; б) земля;
в) підприємницькі здібності; г) праця.

13. Хто визначав імперіалізм, як вищу стадію капіталізму?

- а) Дж.А. Гобсон; б) В.І. Ленін;
в) Р. Гільфердинг; г) Дж. Робінсон.

14. Головні методологічні принципи неолібералізму були сформовані в:
 а) у 30-ті рр. XX ст.; б) у 90-ті рр. XIX ст.;
 в) у 40-ві рр. XX ст.; г) жодної правильної відповіді.
15. Головною працею Дж.М. Кейнса вважається:
 а) “Економічна таблиця”; б) “Капітал”;
 в) “Загальна теорія зайнятості, процента та грошей”;
 г) “Дослідження про природу та причини багатства народів”.
16. Внаслідок Першої світової війни найменші економічні втрати були у:
 а) Великобританії; б) Росії; в) США; г) Японії.
17. Після Першої світової війни найбільшим фінансовим центром став:
 а) Париж; б) Лондон; в) Нью-Йорк; г) Вашингтон.
18. Яка країна стала найбільшим експортером капіталу після Першої світової війни:
 а) Великобританія; б) Японія; в) США; г) Швейцарія.
19. До теоретичних засад неолібералізму належать:
 а) створення державою умов для функціонування ринкового механізму;
 б) пріоритет державної власності та державних господарських структур;
 в) централізований розподіл ресурсів та суспільного продукту;
 г) збільшення обсягів державних замовлень, закупівель і позик.
20. Представниками лондонської школи неолібералізму є:
 а) Л. Мізес, М. Фрідмен, А. Шварц;
 б) Ф. Хайек, Л. Роббінс, Е. Кеннан;
 в) В. Ойкен, Л. Ерхард, В. Репке, А. Рюстов, А. Мюллер-Армак;
 г) Ж. Рюеф, Л. Арман, М. Алле, Ф. Перру.
21. Основою методології дослідження Дж.М. Кейнса є:
 а) пріоритет макроекономічного аналізу;
 б) концепція “ефективного попиту”;
 в) лібералізація економіки; г) правильні відповіді а) і б).
22. Що не мало місця у теорії Кейнса “керованого капіталізму”?
 а) чітка координація державою зв’язків постачальників з виробниками;
 б) проведення політики інфляції;
 в) зниження та заморожування заробітної плати;
 г) велика програма громадських робіт.
23. Яку теорію М. Зібер називав ядром “Капіталу”?
 а) теорію грошей; б) теорію додаткової вартості;
 в) теорію трудової вартості; г) теорію корисності.
24. Важливою складовою Століпінської аграрної реформи було:
 а) скасування кріпосної залежності селян;
 б) створення відрубних та хутірських господарств;
 в) переселення багатих селян-куркулів до Сибіру;
 г) вилучення надлишків сільськогосподарської продукції.
25. М.І. Туган-Барановський першим висунув теорію:
 а) інвестиційних циклів; б) трудової теорії вартості;
 в) циклічності економічного розвитку; г) додаткової вартості.

Модульна контрольна робота 4

1. Які ринкові ситуації виділяє Дж. Робінсон, аналізуючи недосконалу конкуренцію:

- а) чиста монополія; б) чиста конкуренція;
в) олігополія; г) правильна відповідь а), в).

2. Передумовою виникнення олігополії і недосконалої конкуренції, за Дж. Робінсон, є:

- а) конкуренція між товаровиробниками;
б) особливий різновид монополій;
в) концентрація виробництва; г) профспілковий рух.

3. Представниками неокейнсіанства, які розробили численні моделі економічного зростання, були:

- а) Е. Хансен, О. Домар, Р. Харрод, Дж. Хікс, Н. Калдор;
б) Дж. Робінсон, Й. Шумпетер, Е. Чемберлін;
в) Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, В. Мітчелл, Дж. Коммонс;
г) В. Ойкен, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, М. Алле, Ф. Перру.

4. Основу сучасних уявлень про ринкову економіку за ситуації монополізації виробництва утворили теоретичні здобутки:

- а) П. Сраффи, Е. Чемберліна, Дж. Робінсон, Й. Шумпетера;
б) Е. Хансена, О. Домара, Р. Харрода, Н. Калдора;
в) А. Маршалла, Ф. Еджврта, Дж. Хікса, В. Парето;
г) А. Лаффера, А. Філіпса, А. Фелпса, М. Фрідмена.

5. Автором теорії недосконалої конкуренції є:

- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон; в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.

6. Автором теорії монополістичної конкуренції є:

- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон; в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.

7. Автором теорії ефективної конкуренції є:

- а) Й. Шумпетер; б) Дж. Робінсон; в) Е. Чемберлін; г) Дж. Хікс.

8. Термін "неокласичний синтез" був введений у науковий оборот англійським економістом, лауреатом Нобелівської премії:

- а) Дж. Хіксом; б) Дж. Мідом; в) А. Льюисом; г) Р. Стоуном.

9. Друга світова війна тривала:

- а) з 1.09.1939 р. по 9.05.1945 р.; б) з 1.09.1939 р. по 2.09.1945 р.;
в) з 22.06.1941 р. по 9.05.1945 р.; г) з 22.06.1945 р. по 2.09.1945 р..

10. До економічних інтересів Німеччини у Другій світовій війні відносять усі, окрім:

- а) військово-політичного реваншу;
б) захоплення джерел стратегічної сировини;
в) захоплення родючих земель;
г) захоплення ринків збуту.

11. До специфічних чинників мобілізації економіки Японії під час Другої світової війни можна віднести:

- а) грошову емісію; б) заборону страйків;

- в) зовнішні запозичення; г) підвищення податкового тягара.
12. Найбільші демографічні втрати у Другій світовій війні понесла:
а) Німеччина; б) Польща; в) Білорусія; г) Україна.
13. Протиборство основних типів господарства (центрально-керованого і вільно-ринкового) мало прояв у протистоянні:
а) “капіталізм” – “соціалізм”; б) “Північ” – “Південь”;
в) “Захід” – “Схід”; г) США і Іраку.
14. В чому суть енергетичної кризи середини 70-х років ХХ століття?
а) різке підвищення цін на нафту; б) зниження цін на енергоносії;
в) криза вугільної галузі; г) вичерпання енергоресурсів.
15. Що з названою не було шляхом вирішення енергетичної кризи середини 70-х років ХХ століття?
а) розвиток електронно-інформаційної техніки;
б) розвиток енергозберігаючих технологій;
в) зниження цін на нафту.
16. Теорію економічного зростання розробили:
а) Кейне і Робінсон; б) Хікс і Хансен;
в) Харрод і Домар; г) Калдор і Вайнтруб.
17. Розвиток науки, техніки в 2-й половині ХХ ст. в провідних країн світу призвів до розвитку концепції:
а) постіндустріального суспільства; б) індустріального суспільства;
в) доіндустріального суспільства; г) немає правильної відповіді.
18. Термін “постіндустріалізм” ввів у науковий обіг:
а) А. Пенті; б) Д. Белл; в) Дж. Гелбрейт; г) Я. Тінберген.
19. Фундатор неoinституціоналізму є:
а) Роберт Фогель; б) Джеймс Б'юкенен;
в) Рональд Коуз; г) Дуглас Норт.
20. До неoinституціональних теорій відносять теорії:
а) трансформації капіталізму; б) індустріального суспільства;
в) конвергенції; г) всі відповіді правильні.
21. Представник неoinституціоналізму Дж.К. Гелбрейт вважав, що причиною “революції управлінців” є підвищення ролі такого ресурсу як:
а) праця; б) капітал;
в) інформація; г) підприємницький талант.
22. Автор праці “Економічні проблеми соціалізму в СРСР” (1952 р.)?
а) Й. Сталін; б) Є. Слуцький; в) С. Струмилін; г) М. Кондратьєв.
23. Хто в 1931 р. запровадив поняття “політична економія соціалізму”?
а) М. Вознесенський; б) А. Чаянов; в) А. Рибніков; г) В. Ленін.
24. Хто сформулював ідею багатокладності перехідної економіки?
а) В. Ленін; б) Л. Троцький; в) В. Мілюгін; г) Й. Сталін.
25. Хто із вчених у 30-х роках ХХ ст. виступив з пропагандою переваг самостійного економічного розвитку України?
а) М. Кондратьєв; б) О. Чаянов; в) В. Волобуєв; г) М. Соболев.

РОЗДІЛ IV. ПОРЯДОК І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
<i>Вид дисципліни</i>	Нормативна дисципліна циклу професійної підготовки.
<i>Мова викладання, навчання та оцінювання</i>	українська
<i>Загальний обсяг кредитів / годин</i>	4/120
<i>Курс</i>	1
<i>Семестр</i>	1
<i>Кількість змістових модулів з розподілом:</i>	4
<i>Обсяг кредитів</i>	4
<i>Обсяг годин, в тому числі:</i>	120
<i>Аудиторні</i>	56 (28л/28с)
<i>Модульний контроль</i>	8
<i>Семестровий контроль</i>	30
<i>Самостійна робота</i>	26
<i>Форма семестрового контролю</i>	іспит

Методичне забезпечення

Викладання навчальної дисципліни забезпечується сучасними технічними засобами навчання, які побудовані на новітніх інформаційно-комунікаційних технологіях (мультимедійний комп'ютер, мультимедійний проектор, інтерактивний комплекс SMART Board, авторські засоби мультимедіа).

На заняттях і під час самостійній роботі студентів використовуються методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни, ілюстративні комп'ютерні дидактичні матеріали, які розроблені на кафедрі, а саме: електронний навчальний курс, презентації, навчальні посібники, робоча навчальна програма, збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів, засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

Система оцінювання навчальних досягнень студентів

№ з/п	Вид діяльності студента	Макс. к-ть балів за од.	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
			Кільк. од. до розрахунку	Макс. к-ть балів за вид	Кільк. од. до розрахунку	Макс. к-ть балів за вид	Кільк. од. до розрахунку	Макс. к-ть балів за вид	Кільк. од. до розрахунку	Макс. к-ть балів за вид
1	Відвідування лекцій	1	2	2	5	5	5	5	2	2
2	Відвідування семінарських занять	1	2	2	4	4	6	6	2	2
3	Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	3	15	2	10
4	Робота на семінарських заняттях	10	2	20	4	40	6	60	2	20
5	Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		-	-	59	-	84	-	111	-	59
Максимальна кількість балів:		313								
Розрахунок коефіцієнта:		313/60=5,22								
Екзамен		40								
Загалом		100								

Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання

Назва теми	К-ть Годин	Бали
Змістовий модуль 1		
Тема 1. Предмет і метод історії економіки та економічної думки. Господарство й економічна думка на етапі ранніх цивілізацій (до VIII ст. до н.е.)	2	5
Тема 2. Господарський розвиток та економічна думка в період формування світових цивілізацій (VIII ст. до н.е. – XV ст. н.е.)	2	5
Змістовий модуль 2		
Тема 3. Формування передумов виникнення ринкового господарства та їх відображення в економічній думці (XVI – перша половина XVII ст.)	4	5
Тема 4. Розвиток ринкового господарства в суспільствах європейської цивілізації та його відображення в економічній думці (друга половина XVII ст. – 60-ті роки XIX ст.)	2	5
Змістовий модуль 3		
Тема 5. Господарство та економічна думка країн Західної Європи на етапі монополістичного розвитку ринкової економічної системи (70-ті роки XIX ст. – початок XX ст.)	2	5
Тема 6. Особливості розвитку ринкового господарства та основні напрями економічної думки в Україні (друга половина XIX ст. – початок XX ст.)	2	5
Тема 7. Світове господарство та економічна думка на початку XX ст.	2	5
Змістовий модуль 4		
Тема 8. Тенденції розвитку національних економічних систем та основні напрями економічної думки в глобальному середовищі (50-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)	6	5
Тема 9. Господарство та економічна думка України в умовах командно-адміністративної економічної системи та відновлення основ ринкової системи господарства (20-ті роки XX ст. – початок XXI ст.)	4	5
Разом		45

Завдання для самостійної роботи

1. Визначення предмета науки “Історія економіки та економічної думки”
2. Методологія дослідження “Історії економіки та економічної думки”
3. Господарське життя скіфів, грецьких і римських колоній Північного Причорномор’я
4. Галузева структура феодального господарства, її господарські форми
5. Ремесло і розвиток міст в епоху Середньовіччя
6. Наукове значення економічної думки Стародавнього Світу і Середньовіччя
7. Загальна характеристика господарського розвитку країн Західної Європи в XVI – 1-й половині XVII ст.
8. Ідеї меркантилізму в українській соціально-економічній думці XVI – першій половині XVII ст.
9. Формування інститутів ринкової економіки в 2-й половині XVII – 60-х рр. XIX ст.
10. Форми господарства: мануфактура, фабрика, акціонерні товариства, домогосподарство
11. Роль і місце держави в ринковій економіці
12. Виникнення класичної школи політичної економії
13. Проблема відтворення суспільного продукту в “Економічній таблиці” Ф. Кене
14. Дослідження проблем заробітної плати, прибутку, проблем відтворення в працях А. Сміта
15. Особливості промислового перевороту та становлення великої промисловості в Німеччині
16. Концентрація виробництва і капіталу, створення монополій в 2-й половині XIX – на початку XX ст.
18. Особливості економічного розвитку Японії та Росії в 2-й половині XIX – на початку XX ст.
19. Методологічні засади маржиналізму
20. Предмет вивчення економік
21. Формування банківської системи господарства в Україні в 2-й половині XIX – на початку XX ст.
22. Колоніальний характер української економіки в 2-й половині XIX – на початку XX ст.
23. Міжнародні економічні відносини на початку XX ст.
24. Господарство розвинутих країн у 20-ті роки XX ст.
25. Становище провідних країн у світовому господарстві на початку Другої світової війни
26. Економіка провідних країн у роки Другої світової війни
27. Передумови та наслідки прискореного розвитку Німеччини та Японії після Другої світової війни
28. Динаміка та структурні зміни світового господарського розвитку 2-ї

половини ХХ ст. – початку ХХІ ст.

29. Нові індустріальні країни і причини їх економічного зростання
30. Економіка України в 30-х роках ХХ ст.
31. Відбудова народного господарства України після Другої світової війни
32. Проблеми аграрних відносин і кооперації в працях О. Чайнова
33. Розвиток радянської економічної думки в Україні в повоєнний період
34. Грошові реформи в Україні у 90-х роках ХХ ст.
35. Основні етапи реформування економіки України при переході до ринку

Критерії: запропоновані завдання в рамках кожної теми виконати в письмовій формі обсягом 2–3 сторінки та презентації на 10 слайдів.

Робота оцінюється в 5 балів.

5 балів – відмінний рівень виконання з можливими незначними недоліками по всіх трьох завданнях

4 бали – в цілому добрий рівень виконання з незначною кількістю помилок по всіх трьох видах завдання

3 бали – посередній рівень знань виконання із значною кількістю недоліків по всіх трьох завданнях

2 бали – мінімально можливий допустимий рівень виконання, а саме коли 2 завдання з 3 представлених зроблені в достатній мірі

1 бал – допустимо низький рівень виконання завдань, а саме виконано лише посередньо та не в повній мірі 1 завдання з трьох запропонованих.

0 балів – завдання не виконані.

Термін виконання: Крайній термін виконання завдань за 2 дні до екзамену.

Форма подання виконаної роботи: Документ у форматі doc, docx, pdf*

Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульні контрольні роботи проводяться дистанційно (онлайн в середовищі Moodle).

Модулі	Теми дисципліни	Форма контролю	Максимальна сума балів
I	Теми 1, 2 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
II	Теми 3, 4 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
III	Теми 5, 6, 7 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів
IV	Теми 8, 9 згідно з тематичним планом дисципліни	контрольна робота	25 балів

В модульній контрольній роботі передбачено виконання 25 тестових завдань. За кожне правильно виконане завдання, в системі МУДЛ, проставляється 1 бал. Максимально можна набрати 25 балів за 100% надані правильні відповіді. Час, що відводиться на проходження модульної контрольної 25 хвилин.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Кількість балів	Критерії оцінювання
25	В повному обсязі володіє матеріалом, глибоко знає зміст теоретичних питань з дисципліни, використовує різноманітні джерела інформації для пошуку вирішення проблемних питань
24-20	Досить повно володіє матеріалом, знає зміст більшості теоретичних питань з дисципліни, використовує обов'язкову літературу для пошуку вирішення проблемних питань, допускає незначні помилки при вирішенні тестових завдань
19-15	Загалом володіє навчальним матеріалом, володіє знаннями з деяких теоретичних питань з дисципліни, не використовує обов'язкову літературу для пошуку вирішення проблемних питань, допускає окремі суттєві неточності та помилки
14-10	Володіє навчальним матеріалом не в повному обсязі, викладає його фрагментарно без обґрунтування, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань, допускає суттєві неточності
9-5	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань з дисципліни, допускає суттєві помилки
4-0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань

Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль – іспит. Іспит проводиться у вигляді тестування. На нього виносяться тести з усіх тем курсу.

Форма проведення іспиту – тестова

Тривалість проведення – 1 год. 20 хв.

Максимальна кількість балів – 40 балів

Критерії оцінювання – 1 бал за кожне тестове питання

Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Предмет, методи та завдання курсу “Історія економіки та економічної думки”
2. Етапи та напрями розвитку історії економіки та економічної думки
3. Критерії періодизації господарського розвитку суспільства. Цивілізаційний підхід
4. Етапи господарської еволюції первісного суспільства, їх характеристика
5. Господарський розвиток держав Стародавнього Сходу
6. Економічна думка Стародавнього Сходу
7. Економічний розвиток і економічна думка в Стародавній Греції (Ксенофонт, Платон, Аристотель)
8. Економічний розвиток і економічна думка та Стародавньому Римі (брати Граки, Варрон, Колумелла)
9. Основні риси економіки країн Західної Європи в середні віки
10. Пам'ятки соціально-економічної думки Середньовіччя. “Салічна правда”, “Капітулярій про вілли”. Економічні погляди Хоми Аквінського
11. Господарське життя скіфів, грецьких і римських колоній Північного Причорномор'я
12. Господарство та економічна думка Київської Русі

13. Великі географічні відкриття та їх соціально-економічні наслідки
14. Зародження мануфактурного виробництва в Західній Європі. Формування ринкових відносин
15. Меркантилізм – перша школа політичної економії. Особливості меркантилізму в різних країнах
16. Економічна політика меркантилізму і сучасність
17. Основні закономірності розвитку ринкового господарства в країнах Західної Європи (2-а половина XVII-60-ті рр. XIX ст.)
18. Буржуазно-демократичні революції, їх суть і значення для розвитку ринкової економіки
19. Промисловий переворот та його особливості в різних країнах
20. Зародження класичної школи в політичній економії в Англії і Франції (В. Петті, П. Буагільбер)
21. Економічна теорія фізіократів (Ф. Кене, А. Тюрго)
22. Економічний розвиток Англії в середині XVIII ст.
23. А. Сміт – економіст мануфактурного періоду розвитку капіталізму
24. Д. Рікардо – економіст епохи промислового перевороту
25. Особливості ринкового господарства у Франції. Економічні погляди Ж.Б. Сея та Ф. Бастіа
26. Завершення класичної політичної економії у працях Дж.С. Мілля
27. Формування ринкового господарства в Німеччині
28. Зародження системи національної політичної економії в Німеччині. Ф. Ліст про “індустріальне виховання нації”
29. Історична школа в Німеччині
30. Марксистська економічна теорія. Проблеми “Капіталу” К. Маркса
31. Структурні зміни в економіці провідних країн Заходу (Англія, Франція, Німеччина, США)
32. Маржиналістська революція та її зв’язок зі змінами у світовому господарстві
33. Австрійська школа граничної корисності (К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк)
34. Формування неокласичної традиції в політичній економії. Кембріджська школа. Економічна теорія А. Маршалла
35. Американська школа маржиналізму. Дж.Б. Кларк
36. Економічні передумови та сутність аграрних реформ 1848 р. в Австрії та 1861 р. в Росії. Їх наслідки для України
37. Промисловий розвиток українських земель в 2-й половині XIX ст. Виникнення акціонерних товариств та монополій
38. Зародження і розвиток кооперативного руху
39. Фінансово-кредитна система в Україні
40. Розвиток економічної думки в Україні в останній третині XIX ст.
41. Марксистська течія в українській економічній думці
42. Проблеми ринкового розвитку у працях І. Вернадського, С. Подольського

43. Київська психологічна школа
44. Економічна теорія М. Туган-Барановського
45. Економіко-математичні дослідження Є. Слуцького
46. Нові явища в соціально-економічному житті провідних країн світу на початку ХХ ст.. Економічні наслідки першої світової війни
47. Відображення державно-монополістичних тенденцій в теоріях імперіалізму (Дж.А. Гобсон, Р. Гільфердинг)
48. Теорії монополії і конкуренції Дж. Робінсон, Е. Чемберлена, Й. Шумпетера
49. Світова економічна криза 1929-1933 рр. та її вплив на розвиток капіталістичних країн
50. Теоретична система і економічна програма регулювання економіки Дж. Кейнса
51. Особливості реформування економіки в Німеччині в 30-х роках ХХ ст.
52. Виникнення й загальна характеристика неолібералізму
53. Характеристика інституціоналізму та основні етапи його розвитку
54. Соціально-психологічний інституціоналізм Т. Веблена
55. Соціально-правовий інституціоналізм Дж.Р. Коммонса
56. Кон'юнктурно-статистичний інституціоналізм В. Мітчелла
57. Економічні наслідки Другої світової війни для країн-учасниць
58. НТП та його вплив на розвиток світової системи господарства
59. Інтеграційні процеси в економіці. "Спільний ринок" як форма економічної інтеграції
60. Кейнсіанство та неокласичний синтез
61. Поглиблення світових криз в 70-80 роки ХХ ст., їх причини та наслідки
62. Неоінституціоналізм
63. Теорії трансформації капіталізму
64. Теорії "індустріального суспільства"
65. Концепції футурології
66. Нова економічна політика та її наслідки для України
67. Економічні дискусії 20-30-х рр.
68. Господарський розвиток України в умовах командно-адміністративної системи
69. Розвиток економічної теорії в Україні в радянський період
70. Економіка незалежної України

Шкала відповідності оцінок

90-100	A
82-89	B
75-81	C
69-74	D
60-68	E
35-59	FX
1-34	F

Список рекомендованих джерел

1. Базилевич В.Д., Гражевська Н.І., Гайдай Т.В. (2018). Історія економіки та економічної думки: підручник. За ред. В.Д. Базилевича. К.: Знання. 775 с.
2. Богиня Д.П., Краус Н.М., Манжура О.В. (2010). Історія економіки та економічної думки: навч. посіб. (модульний варіант). Хмельницький: ХНУ. 428 с.
3. Вебер М. (2018). Протестантська етика і дух капіталізму. Пер. з нім. Олександр Погорілий. Київ: Наш формат. 215 с.
4. Економічна теорія (історія економіки та економічної думки, політекономія, мікроекономіка, макроекономіка) (2020): у 2-х ч. Ч. 1: Історія економіки та економічної думки, політекономія: навч. посіб.; за ред. М.М. Телішука. Університет ДФС України. Ірпінь. 544 с.
5. Історія економіки та економічної думки: від ранніх цивілізацій до початку ХХ ст. (2011). За ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. К.: Знання. 566 с.
6. Історія економіки та економічної думки: ХХ ст. – початок ХХІ ст. (2011). За ред. В.В. Козюка, Л.А. Родіонової. К.: Знання. 582 с.
7. Історія економічних вчень (2018): підручник. За ред. Тарасевича В.М., Петруні Ю.Є.. К.: “Центр учбової літератури”. 352 с.
8. Кейнс Дж.М. (1999). Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей. Укл. В. М. Фещенко. К.: АУБ. 189 с.
9. Ковальчук В.М., Лазарович М.В., Сарай М.І. (2008). Історія економіки та економічної думки: навчальний посібник. К.: Знання. 647 с.
10. Коуз Р. (2007). Фирма, ринок и право. М.: Новое издательство. 224 с.
11. Краус К.М., Краус Н.М. (2013). Політекономія: навчально-методичний посібник. Полтава: Скайтек. 248 с.
12. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. (2012). Політична економія: навчально-методичний посібник. Полтава: Оріяна. 274 с.
13. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. (2021). Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навчально-методичний посібник. Київ: Аграр Медіа Груп. 454 с.
14. Краус К.М., Краус Н.М., Радзіховська Ю.М. (2022). Менеджмент і маркетинг: посібник. Київ: Аграр Медіа Груп. 241 с.
15. Краус Н.М. (2017). Історія економіки та економічної думки: структурно-логічні схеми, таблиці, малюнки: навч. посібник. Київ: Видавництво “Центр учбової літератури”. 504 с.
16. Краус Н.М., Краус К.М. (2015). Українсько-російсько-англійський термінологічний словник з економічної теорії: слов. для студ. ВНЗ. Київ : Центр учбової л-ри. 326 с.
17. Кучин С.П. (2018). Історія економіки та економічної думки: опорний конспект лекцій. Луганський національний аграрний університет. Харків: Видавництво “Стильна типографія”. 88 с.
18. Любохинець Л.С., Шавкун В.М., Бабич Л.М. (2017). Історія політичних та економічних вчень: навч. посібник. К.: ЦУЛ. 293 с.
19. Макконнелл К.Р., Брю С.Л., Флінн Ш.М. (2011). Экономикс: принципы,

проблеми и политика. Пер. 18-го англ. изд. М.: ИНФРА-М. XXX. 1010 с.

20. Маркс К. (1952). Капітал. Критика політичної економії. Книга I: Процес виробництва капіталу. Пер. з англ. І.І. Степанова-Скворцова. К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР. Т. 1. 789 с.

21. Маршалл А. (1993). Принципы экономической науки. Т. I. Пер. с англ. М.: изд. группа “Прогресс” “Универс”. 415 с.

22. Маршалл А. (1993). Принципы экономической науки. Т. II. Пер. с англ. М.: изд. группа “Прогресс” “Универс”. 310 с.

23. Маршалл А. (1993). Принципы экономической науки. Т. III. Пер. с англ. М.: изд. группа “Прогресс” “Универс”. 351 с.

24. Мацелюх Н.П., Максименко І.А. (2019). Історія економіки та економічної думки. Політична економія. Мікроекономіка: навч. посібник. Київ: Видавництво “Центр учбової літератури”. 382 с.

25. Миль Д. (1980). Основы политической экономии. В 2 т. М.: Прогресс. Т. 2. 480 с.

26. Норт Д. (1997). Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. М.: Фонд эконом. книги “Начала”. 188 с.

27. Пасемко Г.П., Бага Л.Г., Беседіна Г.Є. (2020). Історія економіки та економічної думки: навч. посіб.. Вид. 2-ге, змін. і допов. Харків: ХНАУ. 243 с.

28. Проскурін П.В. (2008). Історія економіки та економічних учень. Економічна історія індустріальної цивілізації: навчальний посібник. Вид.2 доп. К.: КНЕУ. 400 с.

29. Сміт А. (2018). Дослідження про природу і причини багатства народів. Київ: Наш формат. 736 с.

30. Степаненко С.В., Антонюк С.Н., Феценко В.М., Тимочко Н.О. (2010). Історія економіки та економічної думки: навч. посіб.. К.: КНЕУ. 743 с.

31. Тарасевич В.М. (2019). Історія економічних вчень: підручник. Київ: Центр навчальної літератури. 352 с.

32. Ущатовський Ю.В. (2020). Історія економіки та економічної думки: навч. посіб.. Житомир: Житомирська політехніка. 144 с.

33. Чемберлен Э. (1996). Теория монополистической конкуренции: Переориентация теории стоимости. Пер. с англ.. Под ред. Ю.Я. Ольсевича. М.: Экономика. 351с.

34. Юхименко П.І., Леоненко П.М. (2011). Історія економіки та економічної думки: підручник. Затв. МОН. Київ. 646 с., тв. пал., (ст. 5 пр.).

35. Buchholz T. (2021). New Ideas from Dead Economists: The Introduction to Modern Economic Thought, 4-th Edition. Penguin Adult HC/TR, Plume. 464 p.

36. Kishtainy N.A. (2017). Little History of Economics. New Haven: Yale University Press. 249 p.

37. Kraus K., Kraus N. (2011). Dictionary of Economic terms. Poltava: Skytek. 84 p.

38. Teaching Guidelines For Digital Entrepreneurship (2021). Kateryna Kraus, Nataliia Kraus, Olena Shtepa, Cracow University of Economics, Kiev-Cracow 2021. 71 p. URL: <https://ted.uek.krakow.pl/output-1-teaching-guidelines/>.

КРАУС НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА,
професор кафедри фінансів та економіки
Київського університету імені Бориса Грінченка,
доктор економічних наук, професор
k2205n@ukr.net
ORCID 0000-0001-8610-3980

КРАУС КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА,
доцент кафедри управління
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат економічних наук, доцент
k23k@ukr.net
ORCID 0000-0003-4910-8330

ОСЕЦЬКИЙ ВАЛЕРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ,
професор кафедри економічної теорії, макро- і мікроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор економічних наук, професор
заслужений працівник освіти України, академік АПН України
val_osetski@ukr.net
ORCID 0000-0001-5104-1070